

זהלצי"ב

לקט מענה לשון לחנוכה

טיוטה מעודכנת
מהדורת י"ג בכסלו תשפ"ג

בעריכת אוריאל פרנק

מצפה יריחו

לפרטים: info@maanelashon.org

תוכן:

3	מקראות חנוכה
3	תורה
4	נביאים
4	הפטרת שבת חנוכה
4	מזמורי תהלים
4	מזמור ל
6	מזמורי ההלל
6	תהלים קיג
7	תהלים קיד
7	תהלים קטו
8	המילה "נא" בהלל
12	תהלים קטז
13	תהלים קיז
13	תהלים קיח
16	ברכות ותפילות חנוכה
16	ברכות הדלקת נרות חנוכה
17	הנרות הללו
17	הנרות הללו ש
18	אנו / אנחנו
23	קודש הם
23	מעוז צור
24	דקדוקי נוסח
24	מבנה הפיוט
25	חשוף זרוע קדוש
26	על הנסים
26	על הנסים ועל הפרקן – בין פריקה לפורקן
26	לשכחם / להשכיחם תורתך
26	"ואשר כן" או "ואשר כן"?
27	לשון בני אדם
27	"יש לי יום-יום חג" – האם כל חג הוא "חג"?
29	חג אורים
31	איחולי חנוכה: "חג [אורים] שמח" או "חנוכה [ל]שמחה"?
32	מהדרין

מקראות חנוכה

תורה

הארות והערות לקריאה מדקדקת בתורה, מאת הר"א לוין
(מנהג אשכנז שאין פותחים בקריאת חנוכה בברכת כוהנים).

ו כג **תְּבַרְכֵּנוּ**: הרי"ש בשווא נע, למרות הדפוסים הרבים הנוהגים לנקד חטף פתח.

אָמַר: אל"ף בקמץ

ו כד **יְבָרְכֵנוּ**: העמדה קלה בבי"ת¹, ולא ברי"ש כפי שנוהגים מרבית הכוהנים בברכתם.

על אף הקושי, הכ"ף הראשונה בשווא נח².

ו כז **וְשָׁמוּ**: במלרע³

ז ג **וְשָׁנִי עֶשְׂרֵי בָּקָר**: המילה **וְשָׁנִי** במונח ואינה מוקפת כפי שמופיע בחלק מהדפוסים. **לְאָחֶד**:
הלמ"ד בשווא ולא בקמץ

---

¹ יעקב לוינגר: יש לקרוא **י-ה-ו-ה-ו-ה**: הנהצת משנה של האות בי"ת, כאילו היה שם מתג (בתנ"ך ברויאר יש מתחת לבי"ת מתג-עזר מסברתו, ואין זו שגיאה). 'כלל הדומות' אינו בתוקף כאן.

² להרחבה, ראו: "הגיית המלה יברכך" בקישור: http://ravtzair.blogspot.com/2009/06/blog-post_09.html
² וכן מנהג יהודי תימן וצפון אפריקה (כמובא בסידור אבותינו- מרוקו, בהערות "אם למסורת" 42), וכך הורה מו"ר הרש"א הכהן רפפורט לבטא השווא – נח (וכפי שהנחהו פרופ' מ' בר אשר). ויש קוראים בשווא נע, ומנהג ג'רבא: יברכך.

³ למעשה, מי שמתקשה לבטא שני כפי"ן כשהראשון בשווא נח, מוטב שיבטאו נע.
האם הקורא **וְשָׁמוּ** מלעיל גורם לשינוי משמעות?

בתאריך יום ג', 30 בנוב' 2021 ב-17:15 מאת דוד אורן <david7031@gmail.com>:

בעוד **וְשָׁמוּ** אֶת-שְׁמִי מובן מדוע הוא מלרע, כיוון שהוא בלשון עתיד,

לא זכיתי להבין מדוע **כִּי-שָׁמוּ** אֶתִי בְּקֹרֶה הוא במלרע, שהרי בפשטות הוא בלשון עבר.

בתאריך יום ג', 22 במאי 2018 ב-21:58 מאת Yuval Shilony <shilonyy@gmail.com>:

מדוע **וְשָׁמוּ** אֶת-שְׁמִי במלרע? במה זה שונה מ- נְקַמּוּ נְדָרֶיךָ?

אפ"ר:

כפי שכתבתי ב"דרשה לשבת פרשת וארא - הפרשה המהפכנית" (**קישור**), בפעלים שאות השורש האחרונה היא ה' ("גזרת ל"י", כגון: בנ"ה, עש"ה) אי אפשר לדעת אם הפועל הוא בעבר (ו' חיבור בלבד) או בעתיד (ו' היפוך), אלא על פי ההקשר: "דבר הלמד מעניינו".

יש שהציעו שגם במילים מגזרת נעו"י הושוותה ההטעמה לגזרת נל"י.

ויש שהציעו האות הגרונית במילה התוכפת גורמת להסגת הטעם אחורה (בדומה לציווי המוארך "ריבה", "קומה", ולמילת השאלה "למה").

ויש שתלו את ההטעמה החריגה בהיקש למילים הסמוכות, מטעמי משקל ומוזיקה.

ראו בקובץ בנושא ההטעמה במילים כמו שמו רבו שטו וסרו, בקישור זה:

<https://groups.google.com/g/lashon-al-kze-halashon/c/Pg2J-nbBYE>

מסקנת אפ"ר: קשה לענ"ד להגדיר זאת כשינוי משמעות. לכתחילה יש לקרוא כהלכה, ולא להיכנס לספקות.

ז ז ארבעת: במלעיל

ז יג קערט: העמדה קלה בקו"ף למנוע הבלעת העי"ן החטופה

ז פד מזרק-לסף: העמדה קלה במ"ם

ז פז אילם שנים-עשר כבשים בני-שנה: תיבת שנים-עשר בפשטא

ז פט ובבא: על אף הקושי, הבי"ת הראשונה בשווא נח. מדבר: המ"ם בחירק והדלי"ת דגושה, הקורא בשווא משנה משמעות

ח ב בהעלתך: העמדה קלה בה"א ובלמ"ד והתי"ו בשוא נע, יש לקרא: בה-על-תך

נביאים

הפטרת שבת חנוכה

זכריה ב יז – ד ז

ב יד רנני: הרי"ש בקמץ חטוף (קטן), הטעם בנו"ן מלרע. הנני: הנו"ן בשוא נח

ב טו ונשכנתי: מלרע. והיו לי: טעם נסוג אחור לה"א. וידעת: העי"ן בפתח

ב טז ובתר: מלרע לא נסוג אחור

ג ז וגם תשמר את-חצרי: טעם טפחא במילה וגם. מהלכים: הה"ה והלמ"ד בשוא: הראשון, בה"ה, נח (נשמעת כה"א במפיק), והשני, בלמ"ד, נע

ד א כאיש אשר-יעזר משנתו: טפחא במילה כאיש ובמילה משנתו דגש חזק בשי"ן (מלשון שינה)

ד ב וגלה: במפיק

ד ז חן חן: אין פסק בין התיבות

מזמורי תהלים

מזמור ל

דקדוקי קריאה מיסודו של ר"א לוין עם תוספות אפ"ר

קריאה קולית והערות דקדוק באתר מענה לשון: נפש יהודית.

קישור ישיר: <https://www.maanelashon.org/?p=237>

ד חיינני: החי"ת בחירק חסר ואחריה יו"ד דגושה ובחירק מלא. התי"ו בפתח.

מירד: היו"ד בקמץ גדול! [ויש אומרים ק"ק, כלשון הדיבור]; השווא – נע [ויש אומרים נח].

בור – ב' רפה

ה והודו מלרע

ז ואני – ו' בפתח, ובטעם מפסיק

בְּשִׁלְיִי – ב' רפה

ח בְּרִצּוֹנָךְ – הנו"ן בשווא נע

הַעֲמִדְתָּהּ – על אף הקושי הדל"ת בשווא נח!

לְהִרְדִּי: על אף הקושי הרי"ש הראשונה בשווא נח! [ויש אומרים נע, כלשון הדיבור]

י בְּרִדְתִּי – על אף הקושי הדל"ת בשווא נח!

הַיּוֹדֵךְ עֶפְרָ? הַיְגִיד אֶמְתָּךְ?! – פעמיים ה' התמיהה, ואין להדגיש אותיות י'.

יא וְחִנְיִי: החי"ת בקמץ קטן

לְמַחֲזוֹל לִי – הטעם באות חי"ת [ולא נסוג אחור], ויפריד בין אותיות למ"ד הדבקים.

וְתִאֲזָרְנִי – האותיות תי"ו וזי"ן בדגש חזק ובשווא נע [זהו פועל משורש אז"ר בבנין פֻּעַל],

ולא "תִּעְזָרְנִי" [פועל משורש עז"ר בבנין קל].

יזְמַרְךָ – מ"ם בסגול ורי"ש בשווא נח.

כָּבוֹד – נקראת ביחד עם המילה הקודמת, ולכן אין דגש באות כ"ף.

יִלְדָם – האות דל"ת בדגש חזק "משלים"

תהלים <עטרת פז> זביחי, פנחס בן רפאל

<https://tablet.otzar.org/he/book/book.php?book=52195>

[הערות עוד יו"ח מאת הרי"ח מזרחי]

ל. (ב) אִיכִי לִי. צ"כ למה תיכת "אויבי" אינה נסוגה לאחור, ועיין לקמן לא, טו: (ג) שְׁוֹעֲתִי.
העיין בשוא נח ולא בחטף פתח: (ד) מִן־שָׁאוֹל. יזהר לא לבלוע את הנו"ן הסופית: מִן־רִדִּי
בֹר. עיקר הטעם בבי"ת הרפה של "בור", ורק יטעים מעט ביו"ד של "מירדי": מִן־רִדִּי.
היו"ד בדגש חזק ובקמץ רגיל ולא בקמץ חטוף, ורבים טועים בזה [אף שראוי היה לאומרו
בקמץ חטוף, כמ"ש ה"מנחת שי" כאן], והשוא שכרי"ש נע, ויש נוהגים להניחה מטעם

וְתִאֲזָרְנִי וְתִאֲזָרְנִי עוֹד וְזִבְחִי חַי

(ו) באפו. בבעסו. שהוא כועס. חיים ברצונו. בעת נתרצה לי הבטיחני חיים. ולכן. יישן. (ז) אמוט.
אמוטוט. (ח) להרדי עז. לגדולתי בחזק. (ט) בצע. תועלת. אל־שחת. אל הקבר. חיורך. האם
שם בעפר יכול להודות לך האדם. (י) למחול. לירקוד ושמחה. ותאזרני. תחגני. (יא) ירום.
ישחוק.

"מחצורה": (י) בְּשִׁלְיִי. הבי"ת רפה: (יא) הַעֲמִדְתָּהּ. הדל"ת רפה ובשוא נח: לְהִרְדִּי. מפני
שיש כאן שתי אותיות דומות מנהגנו להגות הרי"ש בשוא נע (אף שאין מאריך בה"א): (י)
בְּרִדְתִּי. הדל"ת רפה ובשוא נח:

סידור צלולת דאברהם אומר על "מירדי בור" שהיו"ד נוספת. ולא נראה שזו דעת המפרשים.

ה' העלית מן שאל נפשי, חייתי מירדי בור - היו"ד בקמץ קטן או גדול?

בסידורים ראיתי גם וגם - בקורן קמץ קטן, ברינת ישראל גדול.

הערת ר' עמוס חכם [תנ"ך עם פירוש דעת מקרא]:

א. 'מירדי' כתיב מלא וי"ו. אפשר לומר, שהו"ו שבכתיב מורה על הקמץ שהוא קטון. ויש כמה פעמים שבאה וי"ו בקמץ קטן ובעלי המסורה ציינו זאת כחילוף של כתיב וקרי (כגון לקמן קא ה ועוד). ואפשר שהכתיב מכון לניקוד מיוחד, כמו לעיל כח א.

ב. 'מירדי', הי"ד בבעיא על פי המסורה ועי' לעיל טו א על תבת 'שמרני'. ואף כאן מסורת הספרדים להגות קמץ גדול, וכן נוהגים למעשה כשאומרים מזמור זה בכל בוקר בתפלת שחרית. ואף על פי שיש מדקדקים שאין דעתם נוחה מכך, מכל מקום יש לקרוא קמץ גדול על מה שיסמכו, ומסורת אבותם בידם, ואין לבטל מנהגם. – ואמנם במסורה תימנית (בתהלים עם תרגום ופירוש רס"ג מהד' הרב קאפח) כתוב, שהקמץ ביו"ד קטון, אפילו תהיה בו געיא. אולם לפי קריאת התימנים אין הבדל בין קמץ גדול לקטן, ואותה המסורת לא נכתבה אלא להודיע שהשוא ברי"ש הוא נח ולא נע, שלפי קריאת התימנים יש הבדל גדול מאוד בין שוא נח ובין שוא נע. – ולגופו של עניין כתוב במסורת ההיא שהנעיא אינה ביו"ד אלא במי"ם.

מזמורי ההלל

בליווי כוונות מענייני היום והערות לקריאה מדקדקת.

☞ כמו כן מוצעים ניגונים לשירת ההלל בגופן אדום. המעוניין לקבל רשימה מפורטת יותר,

ובתוספת נופך מזרחי, מוזמן לפנות לידידי ר' יעקב מתלון: hluch@gmail.com

[ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרא⁴ את ההלל].

תהלים קיג

ניגונים מאמצע המזמור:

☞ 'מלך' - ר' שלמה קרליבך

☞ והראנו ה"א בנחמת... - ר' שלמה קרליבך

☞ מי כה' - נמצא ב'מונה' 4

הללוהו הללו עבדי ידוד הללו את שם ידוד. יהי שם ידוד מברך מעתה ועד עולם. מפזרח שקש עד קבואי מהלל שם ידוד. רם על כל גוים ידוד על השמים קבואי. מי כיזוד אלהינו המגביה לשבת. המשפילי לראות בשמים ובארץ. מקימי מעפר דל מאשפת ירים אביון. להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו. מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה הללו יה.

א הללו יה - בהעתקה מכתר ארם צובה אלה מילים נפרדות אך מוקפות; בדפוסים הרגילים וכן ברוב

הסידורים, הן במילה אחת. הקריאה זהה: הטעמה אחת מלרע, והלמ"ד בשווא נע (ועל זה מורה חטף הפתח).

הללו עבדי ה' הללו את-שם ה': לא להחליף עם הפסוק ההפוך במזמור קלה.

ד רם על כל גוים - פסק לפני שם ה'

⁴ הנוסח המקורי: לגמור, ואכמ"ל בפירושי השונים, ובמניעים של מהר"ם מר"ב לשנות.

ה-ט המגביה: כל המילים המסתיימות בחירק ויו"ד נוספת – מלרע. המושפילי מקימי להושיבי מושיביו

ז מקימי מעפר דל – איך לפסק? ומהו "דל": תואר למושא "עפר" או מושא של "מקימי", ומקביל ל"אביון"? הואיל ויו"ד של "מקימי" נתפס (בטעות⁵) כסיומת מושא ישיר חבורה למדבר (=מקים אותי), "דל" עלול להיתפס כנושא של "מקימי" (כמו מבנה הכתוב בתהלים פרק צא פסוק א: ישב בסתר עליון).

תהלים קיד

ניגונים מ"בצאת ישראלי":

ועתה בנים שירו למלך (יידל)

אחת המנגינות של ר' שלמה קרליבך ל"בנה המקדש"⁶

עוד יישמע בערי - ר' שלמה קרליבך

אתה תקום - ר' שלמה קרליבך

אתה בחרתנו - ר' שלמה קרליבך

יחד יחד - ר' שלמה קרליבך

במנגינת ה"מארש" של "פה בארץ חמדת אבות"

בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לעז. היתה יהודה לקדשו ישראל מקשלותיו. הים ראה וינס הירדן יסב לאחור. החרים רקדו כאילים גבעות ככני צאן. מה לך הים כי תנוס הירדן תסב לאחור. החרים תרקדו כאילים גבעות ככני צאן. מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוה יעקב. ההפכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים.

ז תולי ארץ: טעם בחי"ת מלעיל כמשפט ע"ו

מלפני אלוה יעקב - פתח גנוב[ה]

ח אגם מים - דבקים!

למענין-מים: העי"ן בשווא נח לא בפתח, והי"ד אחריה בשווא נע כדין שני שוואים רצופים

ואינו נסוג אחור, אלא התיבות מוקפות והטעם במ' האמצעית.

תהלים קטו

לא לנו ידוד לא לנו כי לשמך תן כבוד על חסדך על אמתך. לטה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם. ואלהינו בשמים כל אשר חפץ עשה. עצביהם כסף וזהב מעשה ידי אדם. פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו. אזנים להם ולא ישמעו אף להם ולא יריחו. ידיהם ולא ימישון רגליהם ולא יהלכו לא יתנו. בחרונם פמוהם יהיו עשיהם כל אשר בטח בהם. ישראל בטח בידוד עזרם ומגנם הוא. בית אהרן בטחו בידוד עזרם ומגנם הוא. יראי ידוד בטחו בידוד עזרם ומגנם הוא.

⁵ עכ"פ לפי רש"י (לפסוק ה וכו"כ בבראשית מט יא ד"ה אסרי: "יו"ד יתירה").

⁶ הוא עצמו שר אותה בקלטת על פרק זה.

⁷ לפי המפרשים היו"ד נוספת, או "החול שלי" ולכן יש כאן טעם נסוג אחור.

ידוד זכרנו יברך יברך את בית ישראל יברך את בית אהרן. יברך יראי ידוד הקטנים עם הגדלים. יסוף ידוד עליכם עליכם ועל בניכם. ברוכים אתם לידוד עשה שמים וארץ. השמים שמים לידוד והארץ נתן לבני אדם. לא המתים והללו יה ולא כל ירדי דומה. ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללו יה.

ב למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם

המילה "נא" בהלל

המילה "נא" מופיעה 8 פעמים בהלל, בשתי צורות ובכמה סוגי צירופים ומשמעויות:

- איה נא אלהיהם
- נגדה נא
- יאמר נא / יאמרו נא... כי לעולם חסדו.
- הושיעה נא; הצליחה נא.

על ההבדל בין נא רפויה לנא דגושה, ראה לקמן על הנוסח הנכון "הצליחה נא" לפי הר"מ ברויאר.

כאן נעיר על המשמעות:

א. לפעמים משמשת "נא" (בדומה ל"אנא") כ"מלת בקשה", כניסוח המפורסם בפירושי רש"י "אין נא אלא לשון בקשה"⁸.

כך מפרשת הגמרא (יומא פ"ז.) בדברי אחי יוסף (בראשית נ"ט:ז-ז):

"וַיֹּצֵא אֶל יוֹסֵף לֵאמֹר: אֲבִיךָ צֹנֶה לָפָנַי מוֹתוֹ לֵאמֹר: כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנִי שָׂא נָא פֶשַׁע אַחִירְךָ וְחַטָּאתְךָ כִּי רָעָה גָּמְלוֹךְ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפָשַׁע עַבְדִּי..."

הגמרא מבינה שיש כאן שימוש משולש במילת בקשה, ולכן מסיקה מכאן:

כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים, שנאמר אנא שא נא ועתה שא נא⁹.

וכתב שם מהרש"א (חידושי אגדות יומא פ"ז.):

אל יבקש יותר מג"פ שנאמר אנא שא נא גו' ופרש"י אין נא אלא לשון בקשה עכ"ל, ר"ל אין נא האמור פה אלא לשון בקשה¹⁰, אבל יש נא שהוא לשון עתה, דלפי

⁸ הניסוח המפורסם "אין נא אלא לשון בקשה" שמופיע במדרשים ובתלמוד הבבלי – מופיע בפירושי 5 פעמים (בראשית כ"ב:ב'; ל"ח:כ"ה; שמות י"א:ב'; במדבר י"ל"א; דברים ג"כ"ה; ובחלק מהנוסחים פעם שישית: בראשית מ"י"ד). במדבר י"ב:א' כותב "כל נא לשון בקשה". לפעמים מעיר בקצרה, כגון על "אל-נא" (בראשית י"ט:י"ח): נא – לשון בקשה.

⁹ רש"י: אנא שא נא ועתה שא נא – אין נא אלא לשון בקשה.

¹⁰ מקורו מדברי ר' אליהו מזרחי בראשית כ"ב:ב':

אין נא אלא לשון בקשה. אינו רוצה לומר אין נא בכ"מ אלא לשון בקשה שהרי מצינו בכמה מקומות נא שאינו לשון בקשה אלא הכי פירושא אין נא האמור פה אלא לשון בקשה דאל"כ נא למה לי:

אפ"ר: לא הבנתי סוף דברי הרא"ם. מהו "דאם לא כן"?

התרגום גם בכאן הוא מלשון עתה שתרגומו וכען שבוק כען, אבל התלמוד ימאן בזה דא"כ היה כפול, וכיון דחד מהם ע"כ הוי לשון בקשה אית לן למימר דכולהו מלשון בקשה דצריך ג"פ לבקש.

באופן זה ניתן אולי לפרש בהלל בפסוקים "יאמר/יאמרו נא".
ברם ב"הושיעה/הצליחה נא", קצת דחוק לפרש כך, בגלל הייתור לאחר "אנא" שבתחילת הבקשה¹¹. אך ייתכן שזהו חיזוק וזירוז נוסף להדגשת נחיצות הבקשה.
למרבה ההפתעה יש מי שפרשו כך גם את נא שבפסוק "איה נא אלהיהם"¹².

ב. בדרך דומה ניתן לפרש ש"נא" היא "מלת זרז" (או "מלת חיזוק" או "מלת נחץ", כמו "הבה"), המזכירה את מילת הזירוז המודרנית "נו" שנשאלה מיידית (כגון: נו כבר, בוא!).
כעין זה מפרש ר' עמוס חכם (דעת מקרא) "יאמר נא" בהלל: "לשון פקודה... והתיבה נא מחזקת את השידול", וכך פרש גם ב"נגדה נא": "סיומת של חיזוק", וב"איה נא אלהיהם": "מלת נחץ".

ג. פירוש שלישי (שאיננו כה רחוק מהפירוש השני) מצוי בתרגומים הארמיים למקרא: **עכשיו, עתה**.

שלוש מילות זמן ארמיות נרדפות משמשות בתרגום תהלים לתרגם את "נא":

אגב, מהרש"א הרחיב פרשנות זו של הרא"ם לעיקרון סגנוני בכל מטבע לשון "אין א' אלא ב", וכך כותב בחידושי אגדות ברכות כ"ו: "ואין שיחה אלא תפלה כו'. ר"ל במקום הזה אינו אלא תפלה כמ"ש הרא"ם גבי אין נא אלא לשון בקשה כו'" ¹¹ השווה לדברי המהרש"א הנ"ל "התלמוד ימאן בזה דא"כ היה כפול".

¹² ר' עמוס חכם (דעת מקרא) מביא בכמה מקומות, כולל כאן, בשם י' בלאו שפירוש "נא" - בקשה ממש.

אשמח למצוא היכן כתב על כך בלאו.

כמו כן, ראה ביאור מרבה לספר על הגדה של פסח ([קרלסרוה תקנ"א](#)) מאת רבי ידידיה טיאה נייטל (ה'תפ"ב – י"ז בתשרי ה'תקס"ו) רב העיר קרלסרוה, בנו של "הקרוב נתנאל", ותלמידו של הרב יהונתן אייבשיץ:

למה יאמרו הגוים אי[ה] נא אלהיהם. מילת נא הוא מיותר. ונר[אה] דאין נא אלא לשון בקשה כדאי[תא] בברכות דף ט' ע"ב אמרי דבי[ו] ר' ינאי אין נא אלא לשון בקשה, והוא דמלעיגים עלינו האומות: הלא תמיד הי[ה] תפארת ישראל ומפארים את עצמם שאם יתפללו לאלוהיה[ם] אז נענ[ים] משמי[ם] והקול קול יעקב. ועכשיו הן מחרפין שה' לא ישמע תפילתם ובקשת[ם] וכדאי זה לבד לרחם עלינו, **למה יאמרו הגוים איה נא** ר"ל תחינתם ובקשתם **לאלהיהם** כי עזב את עמו:

לפירושו, המלה 'נא' היא כינוי לתחינה ובקשה, והגויים אומרים 'איה נא' כשתפילות ישראל אינן נענות. כלומר, לדעתו **נא אלהיהם** הוא צירוף סמיכות (= "התחינות שמופנים כלפי א-להי ישראל"). יבורך הרב אליהו לוין שהסביר לי נקודה זו.
[תופעה דומה יש בכינוי התחינות "מרנות" שבפי התימנים, על שם המילה "מרן" הפותחת אותן].

1. המילה "קָעַן" המוכרת מן הארמית המקראית, ומקבילות לה המילים המקראיות: "קָעַת" העברית, ו"קָעַנָת" ו"קָעַת" הארמיות¹³. במילה "קָעַן" מתרגם אונקלוס בקביעות¹⁴ את נָא העברית, ותרגום זה מופיע פעם אחת בתרגום תהלים ז, י: "יִגְמַרְנָא".

2. אך ברוב ככל המופעים של "נָא" בתהלים (14 מתוך 16, כולל ה-8 שבהלל), מתורגם "כָּדוֹן", ופירושו: "עכשיו"¹⁵. למשל, "אָנָּא יִי הוֹשִׁיעָה נָא" – מתורגם: "בְּבָעוּ מִנֶּה יְיָ פְּרוֹק"¹⁶ כָּדוֹן, כלומר: בבקשה ממך, ה', גָּאֵל עכשיו!".

3. מילת הזמן הנרדפת השלישית היא "הַשְׁתָּא", והיא מוכרת לנו מניבים מאוחרים של הארמית, כמו מהתלמוד הבבלי. במילה זו משתמש תרגום תהלים פעם אחת: בפסוק "אֵיהָ נָא אֱלֹהֵיהֶם" (תהלים קט"ו:ב). אך צ"ע: מה מקומה של "עכשיו" בפסוק זה? על כך עונה רד"ק:

למה יאמרו הגוים – זה טעם לשמך תן כבוד (תהלים קט"ו:א). שאם לא תעשה עמנו חסד, ותטשנו ותניחנו ביד הגוים, יאמרו: איה נא אלהיהם – כלומר עתה שאנחנו מושלים בם איה אלהיהם, יקומו ויעזרו אותם.

פירוש זה מזכיר את האמור בשירת האזינו (לז-לח): וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵינוּ צוּר חֲסִיוֹ בָּא... יְקוֹמוּ וְיַעֲזְרֵכֶם...

¹³ בניגוד לפירושים אחרים – כך מפרש ר"א אבן עזרא (ובדרכו פירשו רלב"ג בעזרא ז'י"ב, שד"ל שמות כ"א:י' ודעת מקרא), וזו לשונו (בפירושו לקהלת ט"ז:א):

ודע כי מלת עת חסרת נו"ן. ועתה אבאר: דע שאין בלשון הקדש אות מתהפך ומתחלף ומובלע ונוסף ונעדר כי אם אותיות יהו"א כאשר פרש ר' יהודה ב"ר דוד בעל הדיקדוק ז"ל.

ואות הנו"ן ימצא קראש מבוטע וחסר, וכן באמצע ובסוף, כמו נסע, שבוטע הנו"ן בדגש נסע. וכן וישא, ויתן, ויטע, וידר, ויפל, ויגף, יבול עלהו (יחזקאל מ"ז:י"ב).

ובפועל ייראו הנו"ן כולם: נוסע, נושא, נותן, נוטע, נודר, נופל, נוגף, נובל. ובציווי ייחסרו הנו"ן כמו קומו סעו (דברים ב'כ"ד), שאו את ראש (במדבר א'ב'), תנו יד לי"י (דברי הימים ב'ל'ח'). ופעמים ישארו הנו"ן על מתכונתם כמו נפלו עלינו (הושע י'ח').

ובאמצע ימצא מבוטע כנו"ן שני במלת שְׁמִי, כי הוא מן ולא אשנה לו (שמואל א'כ"ו:ח'). וכן בת חסרת נו"ן. וכן עת הוא עָנָת. וכמוהו בדברי קדמונינו זכרונם לברכה: עֹנָה. וכן בלשון ארמית וכעת וכענת. ודגשות ת"ו עתו להתבלע הנו"ן, כדגשות ת"ו בתו, ונו"ן אני במלת אתה. וכן חטים. ושניהם נראים בארמית. ות"ו אמתו כי שרשו מן אמונה, והת"ו לשון נקבה. ויורה עליו ותהי האמת נעדרת (ישעיהו נ"ט:ט"ו). וכן ת"ו עת לשון נקבה. ועל זה הדיקדוק ישאר לעות את יעף (ישעיהו נ"ד') לבדו ולא יהי לו חבר במקרא.

¹⁴ למרבה ההפתעה, אף "אל תאכלו ממנו נא" תרגם "כָּד חִי", המכוון לפרשנות זו של "עכשיו". וכבר העיר על זה ראב"ע בפירושו הקצר לשמות: "והמתרגם ארמית אמר [כד] חִי, והוא האמת... כאילו אמר: 'אל תאכלו כמו עתה' [=אלא, המתינו עד שייצלה (אפ"ר)], כי פירוש 'נא' בכל המקרא כמו 'עתה', על דעתי".

¹⁵ רב עז"ם במילונו לתרגומים, עמ' 430: "כָּדוֹן (כָּדוֹן) = עתה".

ביין הטוב יש חוסר עקביות: את נָא שב"הוֹשִׁיעָה נָא; הַצְלִיחָה נָא מתרגם: אָנָּא; ואילו ב"נִגְדָה נָא" וב"יֹאמֶר / יֹאמְרוּ נָא" העתיק את לשון המקרא נָא!

¹⁶ המילה "פְּרוֹק" אינה מופיעה בכל מהדורות התרגום, וגם חסרה ביין הטוב. היא נמצאת במק"ג הכתר, ובאתר CAL ציון: "פרוק#1". רב עז"ם במילונו לתרגומים, עמ' 309: פְּרוֹק = הושע, גאל, פדה.

ישתבח שמו, שזכינו לראות בישועת ה' לעמו לעיני גוים רבים, ונקווה שנשכיל לפעול עם א-ל.

ו יְרִיחוֹן: במלרע וכן הדבר בפסוק הבא יְמִישׁוֹן

ז יִהְיֶה: הה"א בשווא נח

אפ"ר: יְדִיָּהֶם... רְגְלֵיהֶם - פשוטו של מקרא כנראה איננו "יְדִים ורגלים שֶׁלָּהֶם", אלא "יְדִים לָהֶם..."

רגלים לָהֶם", בדיוק כמו "פֶּה לָהֶם ... עֵינִים לָהֶם", ורק מטעמי "פיסוק" שונה הסגנון (ע"פ ר' פרופ' [אהרן](#)

[מירסקי](#) ז"ל כאן, עמ' י"ט, ויבדל"א, פרופ' שמחה קוגוט נ"י).

ח כְּמוֹהֶם: הכ"ף בשווא, לא בקמץ ומלרע, לא כְּמוֹהֶם!

ישְׂרָאֵל בטח בה'... - ר' שלמה קרליבך

ט-יא עֲזָרָם וּמָגָנָם, הוא - להקפיד על הפיסוק (בלחן שהזכרתי - משובש)

ניגונים מ"יִבְרַךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל":

קלאסי (להקפיד לעלות סולם בסוף "לבני אדם", כדי להימנע מהכפלת מלים

בפסוק האחרון במזמור!)

המלאך הגואל

יב יִבְרַךְ יִבְרַךְ: שתי התיבות מוטעמות מלרע וכן הדבר בהמשך, הפסק עיקרי בפסוק בתיבת

יִבְרַךְ המוטעמת בעולה יורד אפ"ר: "עולה [ו]יורד" הוא הטעם המפסיק שכוחו גדול אף יותר

מאתנחתא. הוא מורכב בד"כ משני סימונים: עולה ויורד. ה"יורד" מסומן בהברה המוטעמת. לכן

יש להטעים יִבְרַךְ מלרע. גם את ה-יִבְרַךְ השני יש להטעים מלרע. הוא מוטעם בטעם המפסיק

הנקרא "דחי" או "ימנית", כי הוא נדחה מהמילה עצמה לימין המילה (ואין הוא נמצא במקומו

הטבעי, בהברה המוטעמת). על טעם זה ראה בהערת שוליים.¹⁷

יד יִסָּף: במלרע. אפ"ר: לכאורה הקורא מלעיל משבש באופן חמור את המשמעות, לפי מבטא הדיבור

היום ששמות פרטיים בד"כ מלעיליים! תגובת הר"א לוי: לא חיישינן להכי.

יז "יִהְיֶה לָהֶם" - המילים מוקפות, הטעמה עיקרית ב'י' האחרונה, ויש "נחץ משני" בה"א. שני השוואים

נעים.

יח יִבְרַךְ יִהְיֶה - ר' צרויה [ולא סגולה] ומלרע (דלא כסידורים מסוימים שסימנוהו בטעות מלעיל).

¹⁷ ראה: א. דו-שיח בין מערכי לב למענה לשון על "כמה כמה": https://blog.maanelashon.org/2017/04/blog-post_12.html

ב. דרשה לשבת חוקת: https://blog.maanelashon.org/2018/06/blog-post_27.html

תהלים קטז

אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע יְדוּד אֶת קוֹלִי תַחֲנוּנִי. כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִיטִי אֶקְרָא. אֶפְפוּנִי חֲבִלִי מוֹת וּמַצְרֵי נְשׂאוֹל
מִצְאוּנִי צָרָה וְגֹן אֶמְצָא. וּבִשְׁם יְדוּד אֶקְרָא אֲנִי יְדוּד מִלִּטָּה נַפְשִׁי. חֲנוּן יְדוּד וְצַדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מִרְחָם. שְׁמֵר
פְּתָאִים יְדוּד דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ. שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמִנוּחֶיכִי כִּי יְדוּד גָּמַל עָלֶיכִי. כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינֵי מִן
דְּמָעָה אֶת רַגְלִי מִדָּחִי. אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְדוּד בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים. הָאֲמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי מֵאֵד. אֲנִי אֲמַרְתִּי
כְּחֹפְזִי כָּל הָאָדָם כֹּזֵב.

מָה אָשִׁיב לַיְדוּד כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלַי. כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשְׁם יְדוּד אֶקְרָא. נָדְרִי לַיְדוּד אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא לְכָל
עַמּוֹ. יָקָר בְּעֵינֵי יְדוּד הַסּוֹתָה לְחַסִּידָיו. אֲנִי יְדוּד כִּי אֲנִי עֲבָדְךָ אֲנִי עֲבָדְךָ בְּן אֲמִתָּךְ פִּתְחַת לְמוֹסְרִי. לָךְ אֶזְבַּח
זֶבַח תּוֹדָה וּבִשְׁם יְדוּד אֶקְרָא. נָדְרִי לַיְדוּד אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ. בְּחַצְרוֹת בֵּית יְדוּד, בְּתוֹכִי יְרוּשָׁלַם,
הִלְלוּ־יָהּ:

א אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע יְדוּד - להקפיד על מעין דבקים ע-א¹⁸

ב אָזְנוֹ: האל"ף בקמץ קטן

ד כאן ולהלן יג, יז: להקפיד על פיסוק נכון: "וּבִשְׁם יְדוּד - אֶקְרָא"

אָנֶה: במלרע (שהרי זו מלת בקשה, ולא מלת השאלה "לאן?", ואעפ"כ, הכתיב בה' סופית, ולא
ככתיב הרגיל, אָנָּה, המופיע לקמן קיח, כה). הקורא מלעיל או מי שאינו מדגיש את
הנר"ו, יש מקום לומר שנחשב שינוי משמעות, ואולי אף נמצא מחרף ח"ו.

ה וְאֶלְהִינִי: האל"ף כלל אינה נשמעת

ו פְּתָאִים: קרא: פְּתָאִים, החירק ביו"ד והאל"ף אינה נשמעת. לא: פְּתָאִים. לְדֹתִי: במלרע

אפ"ר: נִגְדָה־נָּא - נגד במקרא פירושו 'מול', 'נִכְח'

ניגונים מ"שובי נפשי":

🕯 - ר' שלמה קרליבך

🕯 ניגון 'א-לי אתה ואודך' של חב"ד

ז שׁוּבִי: במלרע

יא בְּחֹפְזִי: ב' רפויה, כי מחובר ל"אֲמַרְתִּי" החי"ת בקמץ קטן להקפיד על הגיית פ' ולא ב' (נטייה רווחת
עקב "הידמות על רקע קוליות")

ניגונים מ"מה אשיב":

¹⁸ וכיו"ב בקדושת מוסף: "שמע - אומרים".

קלאסי

לך אַזבַּח זבַּח תּוֹדָה - ר' שלמה קרליבך

יש לר' שלמה קרליבך מנגינה קליטה ויפה על 'מה אשיב'. הבעיה שהיא לא כל כך מוכרת, אך כדאי להכירה לציבור

יד וכן להלן יח: להקפיד על פיסוק נכון: "נִדְרֵי - לִידוֹד אֲשֶׁלֶם"

טו הַפְּנוּתָה: ההטעמה במ"ם, במלעיל והשווא בוא"ו שלאחריה, נח!

טז אֲנִי: במלרע (שהרי זו מלת בקשה, ואעפ"כ, הכתיב בה', וראה מה שהערנו לעיל קטז, ד).

כִּי אֲנִי עֲבָדְךָ אֲנִי עֲבָדְךָ - ניקוד והטעמה שונים, הראשון צורת הפסק והשני צורת הקשר.

יט בְּתוֹכִי: במלעיל

תהלים קיז

ניגונים ל"הללו":

"רחם בחסדך" חסידות ויז'ניץ ([קישור](#)), ואז להמשיך "הודו" בניגון המהיר של ר' שלמה קרליבך "יבנה המקדש" ([קישור](#))

הללו את ידוד כל גוים שִׁבְחוּהוּ כָּל הָאֲמִים.

כי גִּבֹּר עֲלֵינוּ חֲסִדוֹ וְאֶמֶת יִדּוּד לְעוֹלָם הִלְלוּ יְהוָה.

תהלים קיח

ניגונים ל"הודו":

הודו לה' - ר' שלמה קרליבך

ויתנו לך - ר' שלמה קרליבך

"מלוך על כל העולם" - ר' שלמה קרליבך

להתחיל את הניגון מן המִצָּר (המפורסם; של ר"ב צ'ייט) כבר מ"הודו"

הִידוּ לִידוּד כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.

יֹאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.

יֹאמְרוּ נָא בֵּית אֱהֲרֹן, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.

יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יִדּוּד, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.

מן המצר קראתי יְהוָה עֲנֵנִי בְּמִרְחֵב יְהוָה. ידוד לי לא אִירָא מִה יַעֲשֶׂה לִּי אֲדָם. ידוד לי בְּעֶזְרִי וְאֲנִי אֶרְאֶה כְּשֶׁנָּאִי. טוֹב לְחִסּוֹת בִּידּוּד מִכָּטָח בְּאֲדָם. טוֹב לְחִסּוֹת בִּידּוּד מִכָּטָח בְּנִדְיָבִים. כָּל גּוֹיִם סָבְבוּנִי בְּשֵׁם יִדּוּד כִּי אֲמִילָם. סִבְבוּנִי גַם סָבְבוּנִי בְּשֵׁם יִדּוּד כִּי אֲמִילָם. סִבְבוּנִי כְּזָבוּרִים זָעַכּוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יִדּוּד כִּי אֲמִילָם. דַּחַה דַּחַתִּנִּי לִנְפֹל וִידּוּד עֲזָרְנִי. עֲזֵי וְזִמְרַת יְהוָה לִי לִישׁוּעָה. קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאֶהְלִי צְדִיקִים יִמִּין יִדּוּד עֲשֶׂה חֵיל. יִמִּין יִדּוּד רִמְמָה יִמִּין יִדּוּד עֲשֶׂה חֵיל. לֹא אֲמוֹת כִּי אֲחִיָּה וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יְהוָה. יִסֹּר יִסְרֵנִי יְהוָה וְלִקְוֹת לֹא נִתְּנִי. פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צֶדֶק אֲבֹא בָם אֲדָה יְהוָה. זֶה הַשַּׁעַר לִידּוּד צְדִיקִים יָבֹאוּ בּוֹ.

אֲדָרְךָ כִּי עֲבִיתֵנִי וְתָהִי לִי לִישׁוּעָה.   אֲדָרְךָ כִּי עֲבִיתֵנִי וְתָהִי לִי לִישׁוּעָה.
אֶכֶן מִאֲסוֹ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פָּנָה.   אֶכֶן מִאֲסוֹ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פָּנָה.
מֵאֵת יְדוּד הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאֶת כְּעֵינֵינוּ.   מֵאֵת יְדוּד הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאֶת כְּעֵינֵינוּ.
זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְדוּד נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בּוֹ.   זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְדוּד נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בּוֹ.

אֲנֵא יְדוּד הַוְשִׁיעָה נָא   אֲנֵא יְדוּד הַוְשִׁיעָה נָא
אֲנֵא יְדוּד הַצְלִיחָה נָא.   אֲנֵא יְדוּד הַצְלִיחָה נָא.

כְּרוּךְ הָבָא בְּשֵׁם יְדוּד בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְדוּד.   כְּרוּךְ הָבָא בְּשֵׁם יְדוּד בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְדוּד.
אֵל יְדוּד וַיֵּאָר לָנוּ אֶסְרוּ חַג בְּעֵבְתִּים עַד קָרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ.   אֵל יְדוּד וַיֵּאָר לָנוּ אֶסְרוּ חַג בְּעֵבְתִּים עַד קָרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ.
אֵל יְדוּד וַיֵּאָר לָנוּ אֶסְרוּ חַג בְּעֵבְתִּים עַד קָרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ.   אֵל יְדוּד וַיֵּאָר לָנוּ אֶסְרוּ חַג בְּעֵבְתִּים עַד קָרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ.
אֵלִי אֶתָּה וְאֲדָרְךָ אֱלֹהֵי אֲרוֹמָקָה.   אֵלִי אֶתָּה וְאֲדָרְךָ אֱלֹהֵי אֲרוֹמָקָה.
הַיּוֹדוּ לַיְדוּד כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.   הַיּוֹדוּ לַיְדוּד כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.

א/כט ה'ד'ד: מלרע

חֲסִדוֹ - לַהֲקַפִּיד עַל הַגִּיט ס' וְלֹא ז'; ד' וְלֹא ת' (נְטִייה רוֹוַחַת עֵקֶב "הַיְדֻמוֹת עַל רַקַּע קוֹלִיּוֹת", וְעַל כֵּךְ הַזְהִירוּ כֹּבֵר בִּירוּשָׁלַיִם!)

ניגונים מ"מן המצר":

👉 קלאסי = לחנו של הרב ברוך צ'ייט (חייט) - אינו תואם את המסורה בפיוסוק הטעמים (ובוודאי שלא את ההטעמה), וזה משפיע גם על דגש קל (רפה!) ואף על המשמעות.

ה הַמִּצָּר - מלרע

בְּמִרְקָב יָהּ: תִּיבָה רֵאשׁוֹנָה בַּמִּלָּה, אֵין טַעַם נִסּוּג אַחוֹר לִמ"ס; הַחִי"ת בַּקִּמָּץ וְלֹא בַּפֶּתַח.
ב' הַרֵאשׁוֹנָה (ב) רִפּוּיָה הוֹאִיל וּמַחֲבֵרֶת ל"עֲנִי" בַטַּעַם שְׁאִינוּ מִפְסִיק, וְלֹא כֹאחַת הַדְּעוֹת בַּתִּלְמוּד שְׁזוּהִי מִלָּה אַחַת, הוֹאִיל וְהַמִּסוּרָה הַכְרִיעָה אַחֲרָת!

י/יא יב אֲמִילָם: לִמ"ד בַּפֶּתַח וְלֹא בַּקִּמָּץ

יג דְּחָה: דְּלִי"ת בַּפֶּתַח וְלֹא בַּקִּמָּץ

יד עֲנִי: הַעִי"ן בַּקִּמָּץ קֶטֶן

טו בְּאֵהֶלִי: האל"ף בקמץ גדול והה"א בחטף-קמץ¹⁹, יש לבטא ה' עיצורית (=Be'ahole או Be'aholey²⁰), אך לא להטעים אותה²¹, כי ההטעמה מלרע - בלמ"ד. עֲשֵׂה חֵיל: טעם נסוג אחר לעי"ן, כן הדבר גם בהמשך

ניגונים מ"פתחו לי שְׁעֵרִי":

👉 ר' שלמה קרליבך

👉 אתה בחרתנו ("המעביר בניו") - ר' שלמה קרליבך (אפשר להמשיכה עד סוף ההלל)

👉 ישנה מנגינה נוספת ל"פתחו לי" (אפשר להמשיכה עד לאחר 'אנא ה'..) שר' שלמה

שר אותה. היא שקטה ויפה מאד.

ניגונים מ"אֹדֶךְ פִּי":

👉 קלאסי ישן: אֹדֶךְ אֹדֶךְ

👉 קלאסי: אֹדֶךְ ... עֲנִי – תִּנִּי

👉 המשך: פְּתַחוּ לִי - ר' שלמה קרליבך

👉 ענבי הגפן

👉 המנון התקוה

כג מאַת יְלֹדָד - להקפיד על מבטא א' עיצורית, שלא יישמע ח"ו "מת"

👉 האזינו להקלטה 5 באתר מענה לשון: "[נפש יהודית](https://www.maanelashon.org/?p=172)": " 5. מאת ולא מת" קישור ישיר:

<https://www.maanelashon.org/?p=172>

הִיָּתָה זֹאת: טעם נסוג אחר לה"א, ואעפ"כ השווא נותר נע, הגם שהוא לאחר תנועה גדולה המוטעמת.

נְפִלְאָת - א' נחה!

בְּעֵינֵינוּ - מלעיל.

¹⁹ כן הוא לפי המסורת, ויגעו המדקדקים להבין זאת, וטרם עלה בידם הסבר מניח את הדעת. עכ"פ, כך מכריעים ר"ש טל בסידורי רינת ישראל ור' ישראל אליצור בתיקון קוראים חורב (שניהם מזכירים בהקדמותיהם את שתי השיטות), וכן "סימנים".

אך בסידור קורן הוכרע כמדקדקים, ועי"ש בנספח האחרון למהדורה החדשה מאת חנן אריאל.

👉 בנושא הקמץ האזינו להקלטה 86 באתר מענה לשון: "[נפש יהודית](https://www.maanelashon.org/?p=417)": "מזמור טו – חלק ב:

"בְּאֵהֶלֶךְ" או "בְּאֵהֶלֶךְ" – לעומת "בְּאֵהֶלֶךְ" קישור ישיר: <https://www.maanelashon.org/?p=417>

לכל הדעות, אין לומר במילה "באהלי" (ובחברותיה, מחרת, צהרים, נעמי) רק קמצים גדולים, כפי שרבים אומרים.

²⁰ יש שרים "בעולי צדיקים" - BeOley

²¹ יש שרים זאת מלעיל דמלעיל (כבהערה הקודמת), ויש שרים זאת מלעיל ומטעימים את הה"א, והרי לא יתכן להטעים אות

המנוקדת בחטף!

כד נְגִילָה - מלעיל וְנִשְׁמָחָה - מלרע

כה אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא - יש לבטא את כל המלים בפסוק זה בהטעמת "מלרע".

"אָנָּא" - מלרע, ובהדגשת הנ"ן בדגש חזק

ה' (=א-דנִי) - את שם אדנות יש לבטא תמיד מלרע, היינו להטעים את סוף השם "נִי", ולא את

"ד" (=מלעיל) ובוודאי שלא את האל"ף שמנוקדת בחטף פתח ("א"), כי לעולם אין מטעימים

אות שמנוקדת בשווא או בחטף (הכרעת משנ"ב סימן ה ס"ק ב²²). במיוחד יש להיזהר בכך בברכת

כהנים, שרבים טועים בהטעמת שם ה' מחמת המנגינה.

הוֹשִׁיעָה - אף שיש דעות שונות בהטעמת פֻּעַל זה (ר' מנחת שי), "כבר הורה זקן", הרב מרדכי

ברויאר ז"ל, כי יש להטעים את סוף המלים: "הוֹשִׁיעָה נָא... הַצְלִיחָה נָא", ושכן כתוב בכל

כתבי היד ובדפוס ראשון ("כתר ארם צובא", עמ' 43 - 44).

נָא - בשתי הפעמים יש לבטא את הנ"ן עם דגש חזק (ודלא כחדשים מקרוב באו, שמחקו

מסברתם את הדגש²³, ודלא כמזלזלים בהגייתם ואינם מדקדקים להדגיש דגש חזק באופן

כללי²⁴). מכיוון שבמלה זו הברה אחת בלבד - הטעמתה מלרע.

כו בְּרַכְנוּכֶם: מלרע

כז ויאר לנו - דינם כמלים מוקפות והטעמה עיקרית בלמ"ד, ומשנית ביו"ד (הערת רי"ח מזרחי, תהלים

עטרת פז).

כח וְאוֹדֶךָ / אֲרוּמֶךָ: בְּ בסוף המילה דגושה בדגש חזק!

יְהִלְלוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ כָּל מַעֲשֶׂיךָ, וְחִסְדֶּיךָ צְדִיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנְךָ, וְכָל עֶמְקְ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרָנָה יוֹדוּ וְיִבְרְכוּ וְיִשְׁבְּחוּ

וְיִפְאֲרוּ וְיִרְמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת שְׁמֶךָ מְלָכְנוּ, כִּי לָךְ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשַׁמֶּךָ נָא לְזִמְרָה, כִּי מַעֲוֹלָם

וְעַד עוֹלָם אֶתָּה אֵל. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתְּשַׁבְּחוֹת.

ברכות ותפילות חנוכה

ברכות הדלקת נרות חנוכה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר (שֶׁל) חֲנֻכָּה.²⁵

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לְאַבְרָהָם בְּיָמָיו הָהֵם בְּזִמְן הַזֶּה.

²² בעקבות המלבי"ם (ארצות החיים) ור' שבתי סופר ור"י עמדין (לוח ארש חלק א' סי' ז'). ודלא כשו"ת מהר"ם לובלין שהכתב על כך עם המהרש"ל.

²³ ע"פ הר"מ ברויאר הנ"ל. אע"פ שאין כאן כלל "אתי מרחיק" (בא רק אם המילה לפני הדגש מוטעמת מלעיל), הרי הוא דומה לדגש של אֶמְלֵטָה נָא בראשית יט כ. וע"ע שופטים ו, לט.

²⁴ אף שמקפידים בדגש קל, הגם שהשפעתו על המשמעות קטנה לאין שיעור, אם בכלל קיימת, לעומת השפעת הדגש החזק במקרים רבים).

²⁵ דיון על "של", ראה: אוריאל פרנק, ידו של עני: לאן נעלמה ה' היידוע של "העני", באתר "השפה העברית"

בהדלקה הראשונה בחג זה מוסיפים:

ברוך אתה יי א-להינו מלך העולם, שהחנינו וקנינו והגיענו לזמן הזה.

הנרות הללו

הנרות הללו אנו / אנחנו מדליקים על הנסים ועל הנפלאות ועל התשועות ועל המלחמות, שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, על ידי כהניך הקדושים. וכל שמונת ימי חנכה הנרות הללו קדש הם, ואין לנו רשות להשתמש בהם, אלא לראותם בלבד, כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על נסיד ועל נפלאותיך ועל ישועתך.

הנרות הללו ש...

בתאריך 11 בדצמ' 2015 ב-11:33 מאת צבי שביט <zviaya@gmail.com>:

שמעתי מהרב שלי, הרב אלחנן בן-נון, שיש להקפיד לומר "הנרות הללו אנו מדליקים על הנסים..." ולא "הנרות הללו שאנו מדליקים על הנסים..."

אם אומרים "שעל" המשמעות היא שהנרות הדולקים הם זכר לנסים. אבל, כידוע, ההלכה היא שהדלקה עושה מצווה, ולכן, לא הנרות הדולקים הם הזכר לנסים, אלא הפעולה של הדלקת הנרות היא הזכר לנסים.

בתאריך 9 בדצמ' 2020 ב-0:35 מאת צבי שביט <zviaya@gmail.com>:

א. את הפיוט "הנרות הללו" אין לומר לפני שהאש נתפסת בנר הראשון. גם אם לוקח זמן עד שהאש נתפסת בנר, אין להתחיל לומר "הנרות הללו" כדי לא להפסיק בין הברכה למצווה.

ב. יש האומרים בטעות "הנרות הללו שאנו מדליקין". ברור שזו טעות. אם אומרים "הנרות הללו שאנו מדליקין", כל המשך המשפט רק מתאר על אילו נרות אנחנו מדברים, אבל אין כאן שום אמירה על הנרות. ברור שהגרסה הנכונה היא (וכך גם כתוב בסידורים) "הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים..." כלומר, אנו מדליקים את הנרות האלו על הנסים.

אפ"ר:

מפליא מאוד עד כמה טעות זו נפוצה!

חיפוש במרשתת מראה שהנוסח השגוי [עם ש'] נפוץ פי שנים מהנוסח הנכון!

"הנרות הללו שאנו מדליקין"	"הנרות הללו שאנו מדליקים"	"הנרות הללו שאנחנו מדליקין"	"הנרות הללו אנו מדליקים"	"הנרות הללו אנו מדליקים"	"הנרות הללו אנחנו מדליקים"	"הנרות הללו אנחנו מדליקים"
כ-5,400 תוצאות	כ-5,080 תוצאות	כ-249 תוצאות	כ-2,410 תוצאות	כ-1,660 תוצאות	כ-249 תוצאות	כ-148 תוצאות
10,729				4,467		

יתכן שהסיבה להוספת האות ש' היא מוזיקלית: השוואת מספר התנועות בכל צלע.

ייתכן שזה קשור ללחן המוכר [מאת: אברהם צבי דוידוביץ'].

אמנם, בביצוע לחן זה ע"י מקהלת בית הכנסת המרכזי בחיפה [בניצוח יצחק הילמן משנת הקלטת 1957, מתוך אוסף הקלטות קול ישראל בארכיון הצליל בספרייה הלאומית] שרים כהלכה "אנו", ללא ש' [אגב, את מילת היחס "לנו" מבטאים בטעות מלרע²⁶].

כך גם בביצוע של חבורת רננים [מתוך שירי חנוכה תשל"ח 1978 בסדרת הרדיו "שוב יוצא הזמר", החל מ-

2:52], שרים כהלכה "אנו", ללא ש' [וגם המילה "לנו" כהלכה, מלעיל! ב- 3:49].

וכך גם בביצוע של איזק גודפרנד [הקטע "על ידי כהן הקדושים, וְכָל שְׁמוֹנֵת יְמֵי חֲנֻכָּה הַנֵּרוֹת הָלְלוּ קִדְשׁ הֵם"

מדולג] שר כהלכה "אנחנו", ללא ש' ["לנו" מלרע].

אך בביצוע של דליה עמיהוד ומקהלת ילדים (1967): "שאנו".

אָנוּ / אֲנַחְנוּ

1. רקע: ירמיהו פרק מב פסוק ו: אָשֶׁר (כתיב: אנו) אֲנַחְנוּ שְׁלָחִים אֲתָךְ אֵלָיו נִשְׁמָע

רד"ק - אשר אנו שולחים - אנו כתיב וקרי אנחנו והענין אחד אלא שמלת אנו לא נמצא במקרא עוד אלא זה אבל הוא נהוג בלשון משנה ובתלמוד:

2. בתקופת הראשונים החלה תנועה "טהרנית" לתיקון "אנו" ל"אנחנו" המקראית:

לדוגמה: ספר כלבו סימן קכב:

עלינו לשבח... ואנחנו כורעים גרסינן ולא גרסינן ואנו כי אין בכל הקריאה רק אני ובכל מקום ואנו לשון אנינות כמו ואנו הדייגים.

3. למרות תנועה זו, כמעט בכל מקום בתפילה שמופיע "אנחנו", ניתן למצוא שרידים ל"אנו" (שהיא כנראה הנוסח המקורי שתוקן).

לדוגמה: עלינו לשבח:

פירושי סידור התפילה לרוקח [קלב] מלכיות עמוד תרנח ואנו¹⁶ כורעים ומשתחוים

מעתיק כאן את סוף המאמר "בירור מקיף על אמירת 'הנרות הללו' שאומרים בחנוכה"

[והנה קישור לפורמט אחר]

בהערה 10 נכתב ש"הנרות הללו אנחנו", (נמצא בלקט יושר) חלק א אורח חיים עמוד קנב ענין א ד"ה הנרות הללו (והוא "נוסח הספרדים").

ואכן כך מצאתי בכמה סידורים ספרדיים שבדקתי, אבל צ"ע מתי החל "נוסח הספרדים" הזה? "הנרות הללו אנו מדליקין" הוא הנוסח המופיע בספר אבודרהם, בטור וגם בשולחן ערוך (סימן תרעו סעיף ד!)

²⁶ טעות דומה יש כששרים ברכת המזון ומבטאים "לנו" מלרע: "תמיד לא תסר לנו וְאַל תִּסָּר לָנוּ", וכיו"ב במילה "לנו" מלרע: "הַרְחֵקֵנוּ הוּא יִשְׁמַח לְדוֹר דֹּרִים, וְיִתְפָּאֵר בְּנוֹ לְעַד וּלְנֶצַח נְצָחִים, וְיִתְהַדָּר בְּנוֹ".

ה. הנוסחות בזמנינו בקהילות השונות

נוסח תימן – שאמי (כנה"ג)

הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות. שע
שית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. על ידי כהניך הקדושים. וכל שמונת ימי חנכה. הנרות הללו קדש הם. ו
אין לנו רשות להשתמש בהם. אלא לראותם בלבד. כדי להודות לשמך על נסיך ועל נפלאותיך ועל ישועתך
[5].

נוסח תימן – בלדי (ע"ח)

הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות, שעשית עם אבותינו בימים ההם בזמן הז
ה. על ידי כהניך הקדושים. וכל שמונת ימי חנכה. הנרות הללו קדש הם. ואין לנו רשות להשתמש בהם. אלא
לראותם בלבד. כדי להודות לשמך על נפלאותיך ועל נסיך ועל ישועתך [6].

נוסח הספרדים

הנרות הללו אנחנו מדליקין על הנסים ועל התשועות. ועל הנפלאות. שעשית לאבותינו. על ידיכהניך הקדו
שים. וכל שמונת ימי חנכה הנרות הללו קדש. ואין לנו רשות להשתמש בהם. אלא לראותם בלבד, כדי להודו
ת לשמך על נסיך ונפלאותיך וישועותיך [7].

נוסח אשכנז-וספרד

הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים ועל הנפלאות ועל התשועות ועל המלחמות. שעשית לאבותינו בימים ה
הם בזמן הזה. על ידי כהניך הקדושים. וכל מצות שמונת ימי חנכה. הנרות הללו קדש הם. ואין לנו רשות לה
שתמש בהם. אלא לראותם בלבד. כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על נסיך ועל נפלאותיך ועל ישועתך [8].

ו. שנויי גירסאות- וביאורים

הנוס' שלפנינו היא הכתובה במ"ס לפנינו

הנירות האילוי^[9] אנו^[10] מדליקין על הישועות^[11] ועל הנסים ועל הנפלאות,

אשר^[12] עשית^[13] לאבותינו על ידי כהניך הקדושים^[14], וכל^[15] [מצות] שמונת

ימי חנוכה הנירות האילוי^[16] קודש [הם]^[17], ואין לנו רשות להשתמש בהן^[19] אלא לראות

ן בלבד^[20], כדי להודות שמך^[21] על נפלאותיך ועל נסיך ועל ישועתך^[22].

[א] וע"כ מש"כ בהגה לתקן אולי צ"ל ומדליק, או אולי צ"ל מתחיל. אינו נכון.

[ב] אך עי' בלקט יושר (שם עמוד קנב ענין ד): "ולאחר שאמר הנרות [הללו] היה מנגיין מעוז צור ישועתי". הרי דמבואר להדיא דהיינו אחר גמר כל הדלקת הנרות. וצ"ל דלאו סתראי נינהו והא ידיה הא דרביה בעל התרוה"ד. ועי' שם (עמוד קנא ענין ד): "ואמר מי שהדליק בב"ה צריך לומר הנרות הללו, אבל המשתתף אין צ"ל הנרות הללו". הרי שיש דינים באמירתו. וצ"ע.

[ג] יש להעיר שגם בהגמ"י כתב אחר ההדלקה, ואעפ"כ מבואר דהיינו בתוך סדר הברכות, וא"כ יתכן אף ששיטתו כן היא. וכן בשאר הראשונים לא בכולהו מוכרח דפליגי יעו"י היטיב.

[7] ר"ל שנצטרך להוריד גם את העל השלישי ובזה שוב יגרע מהמנין, וצ"ל דלד' המט"מ לא יוריד רק אחד, וזה לא ניחא לא"ר מצד דקדוק הלשון.

[5] מנין התיבות 51, גם בזה י"ל כנ"ל כנגד 36 + 8 שמשים + 6 אותיות נר חנוכה=51.

[6] מנין התיבות 46, גם בזה י"ל כנ"ל כנגד 36 + 8 שמשים + 2 אותיות נר =46. ודע שמל' מהרי"ץ שהבאנו להלן בביאורים מוכח שאיהו שהגיה הגי' ע"פ מ"ס אך קודם לא נהגו בנוס' זה.

[7] מנין התיבות 38 ובלא המילים הנרות הללו הראשונים עולה 36, וע"כ לא גרסי לבסוף "ועל" וכו"ז כתב המט"מ והובא בא"ר יעו"ש. ויש אפשרות נוספת לא לחשב את המילים הנרות הללו השניות שבהמשך.

[8] אעיר על מנין התיבות בכולהו אף על פי שכבר כתבנו שהעיקר בזה דלא סבירא לן לחוש לזה, וכמש"כ רבינו השתילי זיתים, וכן נהגו רוב הקהילות. מ"מ להראות שלכל מנהג י"ל ג"כ הענין של מנין התיבות. והנה לגי' זו מנין התיבות 50, וי"ל כנגד 36 + 8 שמשים + 6 אותיות נר חנוכה=50.

[9] כ"ה גם במרדכי, אך כל הנוס' אומרים הללו, וכ"ה גי' שו"ת מהר"ם מרוטנברג (חלק ד, דפוס פראג סימן 10), ספר תשב"ץ קטן (סימן תקעו), רבינו ירוחם – (תולדות אדם וחוה נתיב ט חלק א דף סא טור ב), רא"ש (שבת פרק ב), טור (אורח חיים סימן תרעו), הגהות מיימוניות (הלכות מגילה וחנוכה פרק ג), ובס' לקט יושר (חלק א אורח חיים עמוד קנא ענין ד, ובע' קנב ענין א), וכ"כ האבודרהם (חנוכה), ובספר המנהגים (טירגא, חנוכה), וכ"ה בספר האגודה. ובשו"ת מהרש"ל (סימן פה), ומהרי"ל (מנהגים, הלכות חנוכה), ובשו"ת מהרי"ל (סימן קמה), בית יוסף (שם), ובשו"ע ס"ד וש"פ. **ביאורים** – ועי' בפרי מגדים על או"ח – (משבצות זהב – אגרת): הנרות הללו כמו האלה תשבי, ומ"ש שם שוה לנקיבות כזכרים לכאורה נר זכר הוא וכן בדרכ"ל אף הכלי בלשון זכר מטלטלין נר חדש לא ישן והקבוץ בנקיבה כמו אבות ופילגשים בהיפוך. י"ל ב' ידיעות אי שייך עיין בשערי תפלה לזמן הזה ההר הטוב יע"ש עיין מ"ש בפריי. ועי' בספר אמרי נועם – לחנוכה ויש לרמז זאת בנוסח "הנרות הללו אנו מדליקין", כי הללו"ו עולה ע"א, והם ל"ו ול"ה סנהדרין, מימין ושמאל, כנודע [עיין בברכ"ע מאמר אילו של יצחק פרק לב], ואחרי רבים להטות לטובה, אמר. ע"כ. ועי' בשו"ת בית יהודה (חלק אורח חיים סימן כא) כתב:.... שהנרות ש"ח אנו אומרים עליהם הנרות הללו קדש הם ופירושא הוא ג"כ על הבזיכין שהשמן והפתילות נתונים בהם כפירש"י ז"ל בחומש ...

[10] נוס' הספרדים "אנחנו". וכ"ה בלקט"י שם.

[11] כ"ה גם בתשב"ץ, ובלקט"י, והגמ"י, אך י"ג התשועות, וכ"ג כל הנוס' היום. וכ"ה ברא"ש ובטוש"ע, ובאבודרהם. ואגודה, ובשו"ת מהר"ם, ורי"ו, ומהרי"ל ומהרש"ל, ויש להעיר ש"על התשועות הוא הראשון כ"ה בנוס' התימן בלדי הנ"ל, אך בשאר הנוס' הוא אח"כ. והוא או השני או השלישי. ובכל המקורות הנ"ל ראשונים ואחרונים הנוס' בסדר הוא **על התשועות ועל הניסים על הנפלאות, מלבד האגודה**, [ויש להעיר שכל הגי' שם מחודשת ושונה משארא, והובא נוס' לעיל, וכן גם גי' תימן שאמי (כנה"ג) שונה הרבה היא, ונראה שהשפיע על נוס' אלו מנוס' על הניסים יותר משאר הנוס' ודוק] **ולקט"י**. ועי' במט"מ שכל' לומר רק פעם א' ועל הניסים ונפלאות... ודחאו בא"ר, והבאנוהו להלן עיי"ש.

ביאורים – כתב מהרי"ץ בע"ח שם ז"ל: הנרות הללו וכו' כמו שהוגה בפנים כן הוא במס' סופרים שהעתיקו הרא"ש והמרדכי פ' ב"מ בלי תוספת ומגרעת. [א"ה, מוכח מדברי רבינו מהרי"ץ שאיהו שהגיה וקיים גי' זו בניגוד למנהג שרווח בזמנו, [ועי' מש"כ לעיל בזה ד' רבינו השתילי זיתים], ונראה לכאורה שהיו אומרים כנוס' כנה"ג, ויש להוכיח כן מההוספות שיש בנוס' זו של ע"ח יותר מהנוס' במ"ס שלפנינו, ופליאה נשגבה היא על של מהרי"ץ שהוא הוא הנוס' "כמו שהוגה וכו' בלי תוספת ומגרעת". בעוד שלפנינו הנוס' היא שונה הרבה [וכמו שהעתיקו שני הנוס' וכל מעיין יוכל להבחין בשינויים בנקל], ודוחק לו' שהיה לו גי' אחרת, שהרי כתב: "כן הוא במס' סופרים שהעתיקו הרא"ש והמרדכי פ' ב"מ" ושם ברא"ש והמרדכי ג"כ אינו כן, ודוק. וצ"ע"ג] בתחילה ישועה שהושענו מיד צד ואח"כ ניסים נס המצאת פך השמן, ואח"כ נפלאות שנעשה פלא בשמן חוץ לטבע שהדליק ח' ימים. ואמר לאבותינו לבד כי נס השמן היה לאבותינו שלא נתבטלו ממצות הדלקת המנורה כאשר עבר אונסם. וסיים בה על נפלאותיך הקדים העיקר העיקר גבי הודאה מה שאין כן בפתיחה, סדר הדברים מונה והולך. וכל הרא"ש והמרדכי שם, שהר"ם היה אומר, ובזה ניחא שינוי נוסח הנרות מנוסח על הניסים שבתפילה, דשם פירט כל המעשה הן המצלת הנשענו הן מגבורות שנתגברו הן מהעמדת דת האמת על תילו ודוק. עכ"ל. וכל שפת אמת (ליקוטים – לחנוכה) בנוסח הנרות הללו [כמ"ש הטור] מקודם תשועה וניסים ונפלאות, שעל ידי ההדלקה מגיעים עד הנפלאות ואחר כך מודים על נפלאותיך ונוסין ותשועותיך כו'.

[12] בכל הנוס' אומרים שעשית. וכ"ה בכל המקורות הנז' מלבד בתשב"ץ ובהגמ"י וכן י"ג במהרי"ל.

[13] י"ג עם אבותינו, וכ"ה בע"ח למהרי"ץ, וכ"נ בנוס' תימן בלדי. אבל בכל המקורות הנ"ל אינו כן.

[14] עי' בנוס' ע"ח וכנה"ג שנהגו להוסיף כאן: "בימים ההם בזמן הזה", והדבר מוכח בעליל שנוס' זה הושפע ביותר מנוס' על הניסים, וכמש"כ לעיל, וגם בשאר ההוספות שם, יותר משאר הנוס', [שגם הם מיסוד עה"נ דוק]. **ביאורים** – עי' בסדר היום (סדר חנוכה) "וכן תקנו לומר אחר הדלקת הנרות, הנרות הללו אנו מדליקין וכו' על ידי כהניך הקדושים וכו', כדי להזכיר התשועה על ידי מי היתה והוא שבח לזרעו של אהרן, וכן תקנו בענין על הניסים שמזכירין בתפלה בימי מתניהו בן יוחנן כהן גדול וכו' וע"כ. ועי' קדושת לוי (קדושות לחנוכה קדושה חמישית) לכן אמרו בנוסח דעל הנרות אנו מדליקין כו' 'שעשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים', והנרות הללו קודש הם', ולאמרה התיבות 'על ידי כהניך' המה למותר, כי השבח הוא להבורא ברוך הוא בין אם על ידי כהנים או על ידי אדם אחר. אך לפי דברינו יתכן, שידוע שמדת כהן הוא בחסד (זוה"ק ח"א פז, א; רמד, א; השמטות רנו, ב), ואינם ראויים לעורר נקמות וגבורות, אפס הנקמה שהיה בימי חשמונאי כהן גדול, מתוך האהבה שאוהב את עמו בני ישראל הוא נוקם נקמות בצרינו, והוא 'גבורה שבחסד' כמו שכתבתי לעיל בשם אדמו"ר בוצינא קדישא ז"ל, וכיון שנצמח הנקמה בימי חשמונאי כהן גדול מתוך אהבה שאוהב אותנו, לכן על ידי כהנים היה ששרשם מחסד. לכן אמרו בנוסח דהנרות הללו 'על ידי כהניך הקדושים', להגיד על גודל האהבה והחיבה שאוהב האל הרחמן אותנו.

[15] כ"ה בכל הנוס' הנ"ל, וברוב ככל המקורות, אמנם י"ג שלא אומרים מילת וכל עי' בגי' בשו"ת מהר"ם, יש שלא גרסי כלל כל משפט זה וכל שמונת ימי חנוכה, כמו באגודה, ומהרי"ל, וי"ג **מצות** שמונת... וכ"ה לגי' א'

במס' סופרים, וברא"ש, ובלקט"י. [ועי' לקמן שהבאנו מהא"ר שכל שט"ס הוא ואין לגרוס כן, ויעו"ש מה שהערנו בזה] וי"ג שמונה ימי... וכ"ה ברי"ו,

[16] בכל הנוס' ברוב המקורות שם: הללו, מלבד בשו"ת מהר"ם, ובתשב"ץ, ובהגמ"י.

[17] וכ"ה בנוס' אשכנז וספרד, וכן הגי' בהגמ"י, ומהרש"ל, ואגודה, וכן י"ג במהרי"ל, וכ"ה בע"ח למהרי"ץ, ובתכלאל המבואר [נציין שם לגי' השנייה]. וי"ג הן, וכ"ה בתימן בלדי-תורת אבות, וע"ח-מהדורת רש"צ. וכ"ה בשו"ת מהר"ם, ובטור, ויש שלא גרסי כלל מילת הן, כמו שי"ג במס' סופרים, וכ"כ ברא"ש האבודרהם, ורי"ו, וי"ג במהרי"ל, וכן נוס' הספרדים. וכ"כ הא"ר שט"ס הוא, שא"כ יהיה לז תיבות, והביאו בשעה"צ אות יג. ויש גי' "קדושים" כמו בהגמ"י. ויש שלא גרסי כלל לכל המשפט "הנרות הללו קודש הן" כמו בתשב"ץ. וי"ג והנרות... כמו באגודה. והוא מחמת מה שלא גרס מקודם וכל שמונת... וכדלעיל.

ביאורים- עי' בספר חמדת ימים (חנוכה - פרק א): ואח"כ אומרים "הנרות הללו וכו' קדש הם", להגיד יקר תפארת הנרות האלו במקום רמיזתן... ואשרי אנוש יעשה זאת להעלות את הנרות בכוונה זו. ע"ש ע"ד הסוד.

[18] י"ג אין, כמו בתשב"ץ אך הוא מחמת מה שהשיט גם המשפט הקודם עי' הע' קודמת.

[19] כ"ה ברוב המקורות הנ"ל, וכ"ג תימן בלדי- וכ"ה בתכלאל המבואר ותורת אבות, וע"ח-מהדורת רש"צ. אך בתכלאל ע"ח למהרי"ץ, אינו כן אלא בהם, וכ"ה ברוב כתת"י וכמו שהעיר בתכלאל המבואר שם אות ב. וכ"ג מהר"ם, ותשב"ץ, וכן נוס' אשכנז וספרד והספרדים. וברי"ו להשתמש לאורם [או לאורה], וכ"ה בהגמ"י, "לאורן". ובלקט"י, וכע"ז באגודה "ליהנות לאורן", וגי' במהרי"ל.

[20] באגודה זולתי לראותן... וכ"ה במהרי"ל, [ושם י"ג דל"ג בלבד].

[21] כ"ה גם בתשב"ץ, אך בכל הנוס' לשמך. וכ"נ הספרדים ותימן. וכ"ה במהר"ם, ורא"ש והטור, ורי"ו, ובאבודרהם, ובמהרי"ל, ומהרש"ל והגמ"י, ולקט"י [ובאגודה "לשם קדשך"], וי"נ "להודות ולהלל לשמך הגדול", ומקורו מהלבוש ס"ד. וכ"נ אשכנז וספרד. ומילת ולהלל כן י"ג במהרי"ל.

[22] כ"נ תימן בלדי, גם בסדר וגם בכפילות מילות ועל, אך גי' הספרדים שלא לכפול מילות ועל רק לומר פעם אחת בתחילה, וגם הסדר הוא קודם על נסיך ונפלאותיך וישועותיך, וכ"כ הכה"ח ס"ק כח. וכסדר הזה כ"ה בנוס' אשכנז וספרד [עם כפילות מילות ועל]. וכ"ג רי"ו, וגי' מהר"ם רק על נפלאותיך ועל ישועתך. וכן י"ג במהרי"ל, ובאגודה על נסיך ועל גבורתיך ועל תשועתך. ועי' במש"כ המט"מ שהובא בא"ר, שמצא נוס' שלא לכפול על בתחילה, וכ"ז מחמת ענין החשבון במנין התיבות יעו"ש.

ביאורים- ועי' בפרי צדיק בראשית לחנוכה "ואמר אחר כך בתיקונים שם ואיהו הוד תמניא יומי דחנוכה וכו', והוא כמו שאמרנו שנקרא חנוכה על שם חנוכה האור שמאיר בלב ישראל ונקרא הלב הר קדשי. וכן אומרים בחנוכה ועל הנפלאות וכן בנוסח הנרות הללו ועל נפלאותיך נפלאות הם דברים הנעלמים ומכוסים דברים שכיסה עתיק יומין שזוכין בחנוכה להתגלות על ידי נרות חנוכה" ושם אות ג] כתב: הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות. הנה נסים ונפלאות שייך בנס הנרות שהיה אז אבל תשועות זה שייך בענין המלחמות ואינו ענין לטעם נס הנרות שהיה אחר נצוח המלחמה וגם צריך ביאור הכפל נסים ונפלאות. אכן פלא הוא ענין מופלא ומכוסה משכל אנושי ובקריעת ים סוף כתיב עושה פלא, כי על פי שכל אנושי לא היה שום השגה מדוע יעברו ישראל בים ביבשה והמצרים יטבעו, כי היה קטרוג מה נשתנו אלו מאלו ועל כן איתא בזוה"ק (ח"ב נ"ב ב) דקריעת ים סוף בעתיקא תליא. ע"כ.

אוריאל פרנק <franklashon@gmail.com> wrote: On Mon, 23 Dec 2019 at 12:35,

האם מוכרים לכם מקורות אשכנזיים הגורסים "הנרות הללו אנחנו מדליקין"?

היום ראיתי שכך מופיע בסידור רנת ישראל החדש [גם אשכנז וגם ספרד]:

אחר ההדלקה אומרים "הנרות הללו" ושרים "מעוז צור ישועתי".

הַנִּירוֹת הַלָּלוּ אֲנַחְנוּ מְדַלִּיקִים עַל הַנְּסִים וְעַל הַנְּפִלְאוֹת

יש ראשונים שלא רצו לומר 'אנו' בגלל חשש לשון אנינות (כמדומני הובא בא"ר סי' קפז ובסדור רש"ס).

ויש המדקדקים האחרונים (כמדומני ישרש יעקב ולחם הבכורים ושד"ל) שבחרו באנחנו מכיון שהוא לשון מקרא ויש סדורים ספרדים שנמשכו אחריהם להדפיס תמיד אנחנו, וכן ויעתר יצחק 'תיקן' אנחנו בספרו וסדורו, ונמשכו אחריו ראו"ה ועבודת ישראל, ומשם לסדורי אשכנז אחרים. אך בעל חטא - ועל חטאים שאנו... לא העיזו לשנות מכיון שהוא מורגש מאד, לתקן כל כך אחד אחרי השני.

בלקט יושר (דפוס ראשון עמ' 152) אמנם נדפס אנחנו מדליקין - והוא חידוש - אבל בהל' יו"כ עמ' 141 נדפס שאנו חייבים. וכן הוא בתה"ד פסקים וכתבים סי' קיח. ואין לפניי המהדורא החדשה של לקט יושר, לבדוק אם נוסח דפוס הראשון אינו אלא שיגרא דלישנא דהמעתיק או לא.

ובנוסח הודאת הגשמים (נשמת) ברכות נט ע"ב מודים אנחנו לך... אין אנו מספיקין להודות. הרי גם מכאן שאצל חז"ל גם 'אנו' מקובל בתפלותינו - ואפילו שניהם בתפלה אחת.

בכל זאת בסוף מודים דרבנן הנוסח הוא על שאנו מודים לך ראה סוטה מ' ע"א וכן בסדורים ראה אזור אליהו. אך הסדר שונה מהפסוק דה"א, כט, יג.
בברכת חנוכה שמחה
דויד יצחקי

בתאריך יום ב', 23 בדצמ' 2019 ב-19:05 מאת Avraham Fraenkel
<Avraham.Fraenkel@dspg.com>

הנרות הללו כמעט לא נמצא בכ"י אשכנז וצרפת, והתחילו לאמרו בצרפת בעקבות מסכת סופרים, ולע"ד מהר"ם ראה אותו בצרפת והביא אותו משם לאשכנז, כמנהג פרטי שהתפשט. בכל מעט כי"י ובדפוסים ראשונים יש כמובן רק 'אנו'. וזה כמובן כמו בכל שאר המופעים של 'אנו' (כמו בעלינו ועוד), שבכל מקום שיש חילוקי גרסאות אנו/אנחנו תמיד תמיד כי"י הקדומים גורסים כולם 'אנו'. ו'אנחנו' הוא תיקון בכל מקום כזה, אמנם לעיתים תיקון קדום.

מאת יואל קטן <wso@shaalvim.co.il>

מוצאי חנוכה שמח. במהדורתנו בלקט יושר עמ' נה העריך המהדיר בשיטת רבנו [בעל תרומת הדשן] לשנות כל 'אנו' ל'אנחנו', וכן הגירסה גם בעמ' שמב בנוסח הנרות הללו, וכ"ה בנוסח עלינו ואנחנו כורעים. כך שזה לא תיקון של המשכילים אלא של קדמונים, והשאלה אם להישאר בנוסח הזה או לחזור לנוסח קדמוני הקדמונים שבכל המקומות היה 'אנו'. וצ"ע.

בתאריך 24 בדצמ' 2017 ב-1:50 מאת אוריאל פרנק <franklashon@gmail.com>

האם מנהגו של הגר"ע היה לומר 'אנחנו' (כמופיע בסידור יחווה דעת), או 'אנו' (ככתוב בשולחן ערוך, ובחזו"ע חנוכה עמ' קל)? והשווה ל"מצה זו שאנו אוכלין" - שו"ת יחווה דעת ח"ג סי' כז; חזו"ע פסח עמ' נח בהערה ז.

קודש הם

SHIMON DANIEL From:

...שאלה שנשאלתי ונאלמתי דומיה החשתי ...

למה כתוב בסדורי ספרד (הריש בשבא) הנרות הללו קודש **הם** ואין לנו רשות

להשתמש בהן

אלא לראותן בלבד, מקור הקטע במסכת סופרים פרק כא ויש שם שינויי נוסחאות ...

בסידור איש מצליח ועוד כתוב **הם** בהם ולראותם.

מאת Uriel Frank : יום ו', 21 בדצמ' 2012

...השוה לחילופי הנוסחאות בברכת האילנות (ברכות מג, ב) "להתנאות בהן / בהם בני אדם", ובקצירת האומר לר"ד יצחקי (בסוף ספר לוח ארש, תשס"א, עמ' תצ"ו).

גם בלשון המקרא אין תמיד התאמה מבחינת המין הדקדוקי (זכר / נקבה), כגון בדברי נעמי (רות א, יג): "הֲלֹהֶן תִּשְׁבְּרָנָה עַד אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ הַלֵּהן תִּעֲנֶנָה לְבִלְתִּי הָיֹת לְאִישׁ אֶל בְּנֹתֵי כִי מִרְיָ לִי מֵאֵד מִכֶּם" - במקום: "הֲלֹהֶם... הַלֵּהם... מִכֶּן" (ראה ר"א אבן עזרא שם ו' אבינרי, יד הלשון, עמ' 303). והשוה לדברי החזקוני דברים לב, לה: "מצינו לשון זכר נופל על לשון נקבה", ולדברי ר' יוסף אבן קספי, שחילופי זכר ונקבה (וכן יחיד ורבים) במקרא אינם מוקשים מעיקרא, שכן ניתן לתאר כל עצם בתיאור מייחד (ספציפי) או כוללני, ואם יש תיאור מייחד זהו "חסד" עבור הקורא. לכן, הייחוד של צורת נקבה לנקבה וכדו' אינם הכרח אלא רוב סטטיסטי (פרק יז-יח בספר הדקדוק שלו, "רתוקות כסף", כתב יד רומא - אנג' ליקה 60; מספר 11708 במכון כתבי יד בספרייה הלאומית בירושלים). וע"ע בפירושו למלכים א' יז, טו-טז.

מְעוֹז צוֹר

בזמר קדום זה, שש הברות בכל צלע (ו' החיבור וכן שווא וחטף אינם בחשבון)

מְעוֹז צוֹר יְשׁוּעָתִי	לֶךְ נֶאֱדָה לְשִׁבְחֵךְ,	תִּפְחֹן בֵּית תְּפִלָּתִי	וְשֵׁם תִּזְדָּה נִזְבָּח,
לֵעֵת תִּכְיֶין מִטְבַּח	מִצָּר הַמִּנְבַּח,	אֶז אֶגְמֹר / בְּשִׁיר מְזֹמֹר	חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ.
רָעוֹת שְׂבָעָה נִפְשִׁי	בְּיָגוֹן כְּחִי כָלָה (כָּלָה),	חַיִּי מִרְרוּ בְּקִשִּׁי	בְּשִׁעְבוֹד מַלְכוּת עֲגֻלָּה,
וּבְיָדוֹ הַגְדוּלָּה	הוֹצִיא אֶת הַסִּגְלָה,	חֵיל פְּרָעָה / וְכָל זָרְעוֹ	יָרְדוּ כְּאֶבֶן (ב) מִצִּיּוֹלָה.
דְּכִיר קִדְשׁוֹ הַבִּיאֲנִי	וְגַם שֵׁם לֹא שִׁקְטָתִי,	וּבָא נוֹגֵשׁ וְהַגְלָנִי,	כִּי זָרִים עֲבַדְתִּי,
וַיִּין רַעַל מִסִּכְתִּי	כְּמַעַט שִׁעְבַרְתִּי,	קִץ כָּבֵל / זֶרְבָבֵל,	לִקְץ שְׂבָעִים נוֹשְׁעָתִי.
כָּרַת קוֹמַת בְּרוּשׁ, בְּקֶשׁ	אֶגְיִי בֶן הַמִּדְתָּא,	וְנִהְיֵתָה לוֹ (לִפְנֵי ה') לְמוֹקֵשׁ	וְגִאֲוָתוֹ נִשְׁבָּתָה,
רָאשׁ יְמִינִי נִשְׁאָת,	וְאוֹיֵב שְׁמוֹ מִחֵית,	רֵב בְּנִי / וְקִנְיָנִי	עַל הָעֵץ תִּלִּית.

וְנִינִים נִקְבְּצוּ עָלָיו	אָזִי בִימֵי חֲשֹמֶנִים,	וּפְרָצוּ חוֹמוֹת מְגִדָּלִי	וְטָמְאוּ כָּל הַשְּׂמָנִים,
וּמְנוֹתָר קִנְקָנִים	נִעְשָׂה גַם לְשׁוֹשְׁנִים,	בְּנֵי בִינָה / יָמֵי שְׁמוֹנָה	קָבְעוּ שִׁיר וּרְנָנִים.
חֲשׁוֹף זָרַע קִדְשָׁךְ	וְקָרַב קֶץ הַיְשׁוּעָה,	נָקָם נִקְמַת (דָם) עֲבָדֶיךָ	מֵאֲמָה הַרְשָׁעָה,
כִּי אָרְכָה הַשָּׁעָה,	וְאֵין קֶץ לִימֵי (הַ)רָעָה,	דָּחָה אֲדָמוֹן / בָּצַל צֶלְמוֹן	הֶקֶם (לָנוּ) רוּעִים שְׂבָעָה.

[ויש גורסים: כִּי אָרְכָה לָנוּ הַיְשׁוּעָה... הֶקֶם לָנוּ רוּעָה שְׂבָעָה]

דקדוקי נוסח

כמה הערות לגבי הפיוט "מעוז צור", מאת צבי שביט (שטרן), כסלו תשע"ב:

1. "רעות שבעה נפשי, ביגון לחי כלה". לגבי המילה "כלה", יש הגורסים כי ההגייה הנכונה היא "פְּלָה", ואילו יש הגורסים כי ההגייה הנכונה היא "פְּלָה". מהגרסה הראשונה ("פְּלָה"), משתמע שה' הוא שפְּלָה את כוחנו, אבל לא מסתבר שזוהי כוונת הפייטן, שכן הוא משבח את ה' על הטובות הרבות שגמל עִמָּנוּ בכל הדורות (כפי שהוא אומר בבית הראשון: "לך נאה לשבח"). בנוסף, בהשוואה לחלק הראשון של המשפט: "רעות שְׂבָעָה נפשי" (שבו לא מוזכר מי השביענו ברעות), מתאים יותר לומר בהמשך "לחי פְּלָה" (בלי לציין מי כילה את כוחנו). מכיוון שכן, הגרסה השנייה ("פְּלָה"), מסתברת יותר.
2. "חיי מְרָרו בקשי" (עם צירה - בנין פיעל) ולא 'מְרָרו' (עם קמץ - בנין פֿעל).
3. בבית האחרון יש הגורסים: "כי ארכה (לנו) הישועה". (המילה "לנו" רשומה בסוגריים כיוון שיש המשימים אותה). משפט זה אינו מובן. בתחילת הבית הפייטן מבקש מה' שיחיש וימהר את הישועה ("וקרב קץ הישועה"), ומכאן שהישועה טרם הגיעה. כיצד אפוא ייתכן לומר "ארכה הישועה"?! לכן מסתברת יותר הגרסה "כי ארכה (לנו) השעה", כלומר: השעה מתארכת, "ואין קץ לימי הרעה" (ולכן אנו מבקשים מה' "קרב קץ הישועה").
4. ושוב בבית האחרון - יש הגורסים "הקם (לנו) רועה שבעה". משפט זה חסר משמעות ומשובש מבחינה לשונית (שהרי "רועה" הוא לשון יחיד). ברור שהגרסה הנכונה היא "הקם (לנו) רועים שבעה". משפט זה מבוסס על הפסוק "והקמונו עליו שבעה רועים, ושמונה נסיכי אדם" (מיכה ה', ד'). (הערה: הגמרא מסבירה מיהם שבעת הרועים ושמונת נסיכי האדם "מאן נינהו שבעה רועים? דוד באמצע, אדם שת ומתושלח מימינו, אברהם יעקב ומשה בשמאלו. ומאן נינהו שמונה נסיכי אדם? ישי ושאל ושמואל עמוס וצפניה צדקיה (או לפי נוסחה אחרת חזקיהו) ומשיח ואליהו (סוכה נ"ב):

מבנה הפיוט

על הפיוט ראה מאמרו²⁷ של מורי, פרופ' אפרים חזן וישראל רוזנסון, עיוני מעוז צור, בתוך: ישראל רוזנסון והרב עזריה אריאל (עורכים), באורך נראה אור: קובץ מאמרים לחנוכה לזכרו של סגן דני כהן, ירושלים: משפחת כהן, תשס"ד, עמ' 379-400.

²⁷ מאמר נוסף כתבו **אפרים חזן וישראל רוזנסון**, עיוני מעוז צור, בתוך: ישראל רוזנסון והרב עזריה אריאל (עורכים), באורך נראה אור: קובץ מאמרים לחנוכה לזכרו של סגן דני כהן, ירושלים: משפחת כהן, תשס"ד, עמ' 379-400.

כל אחת ממחרוזות הפיוט חורזת לעצמה ובכל אחת ארבעה טורים: שלושת הטורים הראשונים מתחלקים לשתי צלעות, ואילו הטור הרביעי מתחלק לשלוש והחריזה הפנימית בו מתגוונת. מבנה החריזה: א/ב א/ב ב/ב ג/ג ב/ ד/ה ד/ה ה/ה ו/ו/ה משקל: שש הברות דקדוקיות בצלע, כלומר השוואים הנעים והחטפים מצטרפים להברה שאחריהם ואין להם מעמד בפני עצמם (המילה ישועתי למשל היא בת שלוש הברות: ישו-ע-תי).

חֲשׁוֹף זָרוֹעַ קִדְשָׁךְ

לאור המבנה המתואר למעלה, הציג פרופ' אפרים חזן במאמרו את נוסח הבית האחרון כך:

חֲשׁוֹף זָרוֹעַ קִדְשָׁךְ / וְקָרַב קֶץ הַיְשׁוּעָה.

נָקָם נִקְמַת עֲבָדֶיךָ / מִמַּלְכוּת הַרְשָׁעָה.

כִּי אָרְכָה הַשָּׁעָה / וְאֵין קֶץ לְזֹאת הַרְעָה.

דָּחָה אֶדְמוֹן בְּצֶל צֶלְמוֹן / הֶקָם רוּעִים שְׂבָעָה.

את המאמר "[מעוז צור ישועתי - על נוסח הפיוט ותולדותיו](#)" חותם איתי מרינברג כך:

מעניין לציין כי 'נזילותה' היחסית של חתימת פיוטנו, אפשרה לחכמים בני דורות שונים להוסיף לו מחרוזות סיום משלהם – חלקן נאמנות לציפייה לנקמה שהובעה במחרוזת הסיום המקורית, וחלקן מבטאות ציפייה לגאולה מתונה יותר באופיה – וכל אחת מהן משלבת רמזים לצרות הזמן ועיניו שבכל דור ודור. [7] מצב זה, בו חתימת 'מעוז צור' לבשה בתקופות שונות אופי שונה, דומה שמאפשר גם לנו, בזמננו, חירות כלשהי בהתייחסות לפיוט ולנוסחו; יכולים יחידים וקהילות להוסיף מחרוזות משלהם, המשקפות את מצוקותיהם ואת ייחוליהם לגאולה, ומנגד – יכולים יחידים וקהילות אף לשוב ולהשמיט את אותה מחרוזת טעונה, במידה והיא אינה עולה בקנה אחד עם עולמם הדתי. שירת 'מעוז צור' טרם נחתמה, ומלאכת בניין השיר, שהחלה במאה ה-13, ממשיכה והולכת עד ימינו אנו.

ברוח זו הוצעו בדורנו תחליפים לבית האחרון וגם הצעות תוספת של בית נוסף, בכדי לבטא נאמנה את הרגשות והאמונות. פרופ' יואל אליצור מעיד שבבית אבא זצ"ל [=פרופ' יהודה אליצור] אמרו "כי ארכה לנו הישועה ובא קץ לימי הרעה". כך גם הרב שמואל אליהו והרב חיים דרוקמן ([קישור](#)) הציעו לשיר "ויש קץ לימי הרעה", כדי שלא לכפור בטובתו של הקב"ה.

ברם, חוסר הרלוונטיות של הבית האחרון איננו מתמצה רק במילה "ואין". מלבד "מַלְכוּת הַרְשָׁעָה" נוספו אויבים בעבר ובהווה שראוי לכלול בתפילה זו. בשנים האחרונות ראיתי כמה הצעות להחלפת הבית האחרון או להוספה עליו, אך טרם מצאתי הצעה אחת התואמת את תבנית הפיוט המקורי, כלומר בעלת חריזה מתאימה ומספר תנועות מתאים, כך שיהיה נוח לשיר את "הבית המתוקן" באותם לחנים יפים ומוכרים. הלכך חיברתי בחנוכה תשפ"ב הצעת "תיקון" זו (ויבורך ר' דוד מונק על השורה האחרונה²⁸):

חֲשׁוֹף זָרוֹעַ קִדְשָׁךְ   וְקָרַב קֶץ הַיְשׁוּעָה

נָקָם נִקְמַת עֲבָדֶיךָ   מִכָּל חוֹרְשֵׁי רָעָה

²⁸ בתחילה כתבתי: **בְּנֵה בֵיתְךָ כְּבִתְחִלָּה**   הֶקָם רוּעִים שְׂבָעָה. סברתי שמוטב "לחרוז שור וחמור יחדיו" למען שימוש במטבע לשון מוכר ומוצלח, עד שהגעתי בסיוע ר' דוד לשורה הנ"ל.

אשמח לקבל הצעות לשיפור, או נוסחים אחרים, העולים בקנה אחד עם מסגרת הפיוט המקורי.

על הנסים

על הנסים ועל הפרקן – בין פריקה לפורקן

לשני השמות פריקה ופורקן יש שורש אחד (פר"ק), אך משמעות שונה במעט:

א. המשמעות המוחשית של שורש פר"ק בבניין קל/פעל היא הסרת משא, הורדת נטל, כמו במצות "פריקה וטעינה". במשמעות זו רווח שורש זה הן בלשון התורה ("ופריקת עלו מעל צנאךך"; בראשית כז/מ) והן בלשון המשנה ("מפנה מן התורה לפרוק"; בבא מציעא פ"ב מ"י).
ב. מפריקת "עול" מוחשי - התפתחה משמעות מופשטת לשורש זה²⁹: "פריקת עול" במובן של יציאה משעבוד. מובן מופשט זה איננו בלשון התורה, כי אם³⁰ באיכה (ה/ח: "פרק אין מידם") ובתהלים (קלו/כד³¹: "ויפרקנו מצרינו כי לעולם חסדו"; ע"ש בפירוש ר"ד ומצודת ציון³²), וכן בארמית שבדניאל ד/כד: "וחטאך בצדקה פרק". בשם "פורקן" מתרגם אונקלוס את המלים: "ישועה" (בראשית מט/יח), "פדות" (שמות ח/יט) ו"גאולה" (ויקרא כה/כד). שם זה מוכר מאוד מלשון תפילותינו, הן בעברית, כגון: "על הנסים ועל הפרקן"³³, והן בארמית, כגון: "יקום פרקן"³⁴, "ופרקן ימינך"³⁵, ובקדיש בחלק מהנוסחים: "ויצמח פרקנה"³⁶, "ופרקנא"³⁷.

לשכחם / להשכיחם תורתך

היש הבדל במשמעות בין הנוסחים?

"נאחר כן" או "נאחר כף"?

הנוסח בסוף תפילת "על הנסים": "נאחר כן" או "נאחר כף כאו כניד לךביר ביתך"?

²⁹ מטונימיה = מעתק משמעות של שם עבור שם אחר, כשהחילופים "נסיבתיים", כלומר, מבוססים על קירבה וסמיכות עניינים (א' קומם, "המטונימיה", בתוך: אשל באר שבע, עמ' 334).

³⁰ היינו בעברית המקראית המאוחרת.

³¹ פסוק זה מתייחס לשיבת ציון (בית שני!), לפי ראב"ע על אתר.

³² ויפרקנו. הוא תרגום של ישועה וכן פרק אין מידם (איכה ה/ח).

³³ ... על הנסים ועל הפרקן ... [בחנוכה:] ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה.

³⁴ יקום פורקן מן שמיא... ויתפרקו וישתזבון, מן כל עקא, ומן כל מרעין בישין.

³⁵ מקור תפילה זו מן הזוהר: בריך שמה דמרא עלמא... ופרקו ימינך אהזי לעמך בבית מקדשך

³⁶ בנוסח עדות המזרח והחסידיים.

³⁷ בנוסח האשכנזי: על ישראל ועל רבנן... יהא להון ולכון שלמא רבא... ופרקנא...

בסידורים האשכנזים העתיקים³⁸, וכן בסידורי שאר עדות ישראל, הנוסח הוא כמורגל בלשון חז"ל: "וְאַחַר כֵּן". כך גם מובא אצל כמה מרבתינו הראשונים (כגון: מחזור ויטרי סימן צג; סידור התפילה לרוקח; אבודרהם). ברם, במאות השנים האחרונות התפשט בקרב עדות אשכנז הנוסח "וְאַחַר כֵּן", המותאם לסגנון העברית המקראית. מעניין לציין, שאפילו ר' יעקב עמדין, המתנגד בדרך כלל ל"אופנה" זו של שינוי לשון התפילה מסגנון חז"ל לסגנון המקראי, כאן הדפיס את הנוסח המחודש שעל פי המקרא: "וְאַחַר כֵּן"³⁹. אולי מפני שנוסח זה נמצא גם הוא אצל כמה קדמונים (עיין: סדר רב עמרם גאון, סדר חנוכה לפי כתב יד מ' הספרדי⁴⁰; נוסח ברכות התפילה במשנה תורה לרמב"ם, **לפי הדפוסים המצויים**⁴¹).

לשון בני אדם

"יש לי יום-יום חג" – האם כל חג הוא "חג"?

הפרק האחרון ממאמרי, "חומרות, הידורים ושיבושים בלשון העברית: על תיקוני שגיאות ועל שגיאות מתקנים", מים מדליו, תשע"א-תשע"ב, עמ' 273 – 320 (נגיש גם במרשתת באתר "ארכיון מענה לשון").

במקורותינו הקדומים נתייחד השם "חג" למועדים וזמנים שבהם יש להקריב קרבן חגיגה⁴². כמה הלכות תלויות בהגדרה המדויקת של השם "חג", כגון האם יש לומר "חג" בתפילות בשמיני עצרת⁴³, וכגון ההלכה בשולחן ערוך "מותר לישא אשה בפורים" (או"ח תרצו, ח), המתבססת על העובדה שפורים אינו נקרא "חג",⁴⁴ כמוסבר ב"בית יוסף" על אתר:

כתב הרשב"א (שו"ת ח"ג סי' רעו) שְׁאַלְתָּ אִם מוֹתֵר לִישָׁא אִשָּׁה בְּפוּרִים. מִסְתַּבְּרָא שֶׁהוּא מוֹתֵר דְּשִׁמְחָתָּ בְּחֻגְךָ כְּתִיב (דברים טז, יד) - בְּחֻגְךָ וְלֹא בְּאִשְׁתְּךָ (בבלי מו"ק ח, ע"ב); אבל בפורים מותר... (שם).

ומה המצב בלשון הדיבור בימינו? הגדרתו הראשונה של מילון אבן שושן ל"חג" היא: "יום טוב, יום שמחה שנקבע לזכר מאורע חשוב, לאומי או דתי", ובין ערכי המשנה נמצא: "חג האורים, חג

³⁸ כן העיד ר"ש סופר בסידורו (עמ' 161)

³⁹ אמנם, גם כאן מהדורת אשכול הדפיסה בפנים, בניגוד לדעת המחבר, את הנוסח "כך". הר"ד יצחקי (לוח ארש, עמ' עה, הערה 267) העיר שריעב"ץ הלך כאן בעקבות רז"ה, ואישתמיט מיניה.

⁴⁰ אך בשאר כתבי היד (מסורת צרפת): "כך" (ע"פ מהדורת מוסד הרב קוק).

⁴¹ במהדורת הר"י קאפה ובכל הנוסחאות שבמהדורת ר"ש פרנקל ליתא. אמנם, מופיע שם משפט אחר ובו רוב עדי הנוסח גורסים "כך עשה עמנו נסים...", חוץ מדפוס שאלתיאל וחזן מכתב יד אוקספורד 572, הגורסים: "כן עשה".

כמו כן, ציין ד"ר אבי שמידמן (shmidman@gmail.com) שלשון 'ואחר כן' מופיע בקטעי גניזה רבים מן הגניזה הקהירית - כאשר בדרך כלל קטעים אלה מייצגים נאמנה את התפילה על פי מסורת לשון חז"ל. אך יש גם מקורות כאלה ל"כך".

⁴² ראו רלב"ג שמות יב, יד.

⁴³ ראו שולחן ערוך, או"ח, סימן תרסח; ברכי יוסף, ס"ק א; שערי תשובה, ס"ק ב.

⁴⁴ העירני הרב ד"ר מרדכי הלפרין כי בתחילת מאמרו של הגרש"י זוין על פורים המשולש בהלכה (פורסם בשנת תשל"ד ע"י האגף לתרבות תורנית בעיריית ירושלים בתוך חוברת "דינים ומנהגים על פורים המשולש וערב פסח שחל בשבת") הוא מצדיק את הכינוי "חג הפורים" כך: "רב סעדיה גאון בסידורו, עמ' קלא, כולל את פורים במערכת החגים". ברם, המעיין בסידור רס"ג יבחין כי במקור הערבי נכתב שפורים הוא אחד "מסבע אל עימד", כלומר אחד משבעת המועדים, אך אין מכאן ראייה לכלול את פורים "במערכת החגים".

החנוכה". כמו כן, סדרת ספרי הלכה העוסקת בכל מועדי ישראל, כולל חנוכה ופורים (מאת הרמ"מ קארפ), נקראת בשם "הלכות חג בחג"⁴⁵.

ואולם, יש דווקנים הנמנעים מלברך "חג שמח" בחנוכה ובשאר מועדים שאין בהם קרבן חגיגה. אם כן, כיצד מברכין? "חנוכה שמח". אך גם על כך יוצא קצף הנקרנין, המעירים שהואיל וחנוכה לשון נקבה, יש לומר "חנוכה שמחה"! ויש מהדרין לברך "חנוכה לשמחה" (על דרך לשון "מועדים לשמחה"). כיו"ב יש מדקדקים בפורים לברך "פורים שמחים"!

אך נראה כי אפשר להכשיר את כל הברכות האלה: "חנוכה שמח" הרי הוא כעין מקרא קצר: "[חג] חנוכה שמח" (ומי שלא נוח לו עם המילה "חג", אז: "[יום] חנוכה שמח"). וכך כתב אבינרי: "שמות החגים ישמשו לעולם בלשון זכר, ואפילו אם השם עצמו הוא לשון נקבה או רבים, למשל: פורים שמח, סוכות נעים, החנוכה עבר מהר⁴⁶" (עמ' 170). גם ברכת "חג שמח" כשרה לבוא בקהל⁴⁷, אף על חג שאין בו שום קרבן, שהרי "לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד, וכל שכן לשון בני אדם לחוד"⁴⁸. ומה בדבר חגי אומות העולם? האם גם עליהם ראוי לפרוס את השם "חג"? אף על פי ששגור בפי רבים "חג המולד"⁴⁹, נראים דבריו של אבינרי (אבינרי, תשכ"ה, עמ' 171):

אבותינו נהגו בגולה לקרוא לחגי הנוצרים בשם 'חגאי'⁵⁰, לגנאי... גם במסכת עבודה זרה (דף יא, ב) נקרא חג הערביים בלשון נקבה: 'חגתא דטייעי'... אבותינו כפופי הגוף, קוממיות היתה בנשמתם, ותמיד הביטו על הגוי מלמעלה למטה... בנגוד גמור לרבים מן העם היושב בציון, המבקשים להתלעז ולהיות כגויים גמורים לכל דבר ולמלא כרסם בתרבות לא לנו... נשמור, אפוא, על ה'חגא' אשר הנחילנו אבותינו: בלעגם ובהתולס צונו לנו את החיים.

כאן המקום להעיר על מנהגם של קדמונינו לכנות בדרך גנאי⁵¹ את חגי הגוים: "יום אִיִּדָם" (כאמור בשירת האזינו: דברים לב, לה) וכן "אידיהן", או "עידהן" (נוסחאות רב ושמואל בפתיחת מסכת עבודה זרה, כמובא בתלמוד הבבלי דף ב, א). על זלזול זה, כצפוי, לא עברה הצנזורה

⁴⁵ בביטוי תלמודי זה משמעות "חג" היא "חג הסוכות": "משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום: הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, והלכות חג בחג" (בבלי, מגילה ד, ע"א). כיו"ב, נקראות שתי סדרות ספרי הלכה על מועדי ישראל, כולל חנוכה ופורים, בשם "מקראי קדש" (הראשונה מאת הגרצ"פ פראנק זצ"ל והשנייה מאת ר' משה הררי נ"י). יש לציין שאפילו ראשי חדשים הנזכרים בתורה לא זכו לשם זה בלשון התורה (מכילתא, פרשת בא, ריש פרשה ט). ברם, לשון תורה לחוד ולשון מחברים אחרונים לחוד.

⁴⁶ ובעמ' 319 שם הוכיח כך מהתלמוד הירושלמי (ביכורים פ"א ה"ו): "הפרישן קודם לחנוכה, ועבר עליהן חנוכה", ולא "ועברה"!

⁴⁷ עיין בדברי אבינרי (אבינרי, תשכ"ה, עמ' 170) המגן על ברכה זו מפני התקפות אחרות.

⁴⁸ קביעה זו, שהיא הרחבה של דברי רבי יוחנן הנ"ל במבוא, נמצאת בדברי ראשונים ואחרונים, כגון: שו"ת דברי יציב, אה"ע, סימן פה.

⁴⁹ ואפילו אצל הגר"ע יוסף מצאנו לשון זו (שו"ת יביע אומר, ח"ז, יו"ד, סימן כ).

⁵⁰ על פי ישעיה יט, יז: "וְהָיְתָה אֶדְמַת הַיְּהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחָגָא", וכפי שמעיר אבן שושן במילונו (ערך "חגאי"), במבטא ישראלי יש לקרוא "חגאי" (קמץ חטוף).

⁵¹ כינוי גנאי, לעג וזלזול בעבודה זרה נועדו לסייע במיגור השפעתה, בהתאם למצות התורה לאַבֵּד עבודה זרה, "והכוונה שלא נניח רושם לעבודה זרה, ועל זה נאמר (דברים יב, ב) 'אֲבָד תִּאֲבָדוּן אֶת כָּל הַמִּקְדָּמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם'... משרשי המצוה למחות שם עבודה זרה וכל זכרה מן העולם, (ספר החינוך מצוה תל"ו). כך נהגו נביאי ישראל ('וַיִּהְיֶה פֶהָם אֶלְיָהוּ'; מלכים א' יח, כז, כמובא בקיצור שולחן ערוך ל, ו), וכן הורונו חז"ל (בבלי מגילה כה, ב) ופוסקי ההלכה (כגון שו"ת אגרות משה חלק יו"ד ב סימן נג).

הנוצרית לסדר היום, ובדרך כלל היא שְׁלֵחָה יָדָה וְהֶחֱזִיקָה בנוסח המכובד יותר: "חג"⁵². מן הראוי לזנוח את הרגלי הלשון שנכפו עלינו בגלות, ולהחזיר עטרה ליושנה, ולְהַבְדִּיל בֵּין הַקֶּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל, בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר וּבֵין יִשְׂרָאֵל לעמים.⁵³ מסקנה: אין שום חשש בברכת "חג שמח" גם ביום העצמאות. אפשר גם לברך "מועדים לשמחה", ויש מברכים "מועדים לשמחה לגאולה שלימה". ודעבד כמר עבד.

- ראו גם "חג שמח ומועדים לשמחה" באתר האקדמיה ללשון העברית ([קישור](#))
- "משמעותם של שמות החגים" מאת: יצחק שלו, לשוננו לעם, כרך כו חוברות ג–ד (תשל"ה), עמ' 67–74 ([קישור](#))
- בְּרָכוֹת וּבִטּוּיֵי נְמוּס (תרפ"ח) ([קישור](#))

וראה לקמן: איחולי חנוכה: "חג [אורים] שמח" או "חנוכה [ל]שמחה"?

חג אורים

- אורים ואורות ([קישור](#)):
השם הנרדף לחנוכה "חג האורים" עולה במאה התשע עשרה כאחד התרגומים לשם החג שיוסף בן מתתיהו מעיד עליו. האם מחדשי הצירוף התכוונו ל"אורים" (רבים של אור) או ל"אורים" (רבים של אור)?
בימינו צורת הרבים של אור היא אורות, אבל לא כך היה תמיד. במקרא צורת הרבים מתועדת פעם אחת בלבד, בתהלים – במזמור קלו הידוע: "לְעֹשֶׂה אֲוִרִים גְּדִלִים, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד" (פסוק ז)....
במקרא אורות (מלכים ב ד, לט) הוא עשב מאכל...
בלשון ימינו נזנחה כמעט לחלוטין הצורה אורים ופינתה מקומה לאורות, אך במאה התשע עשרה עוד שימשה אורים. ובתקופה זו גם זרח אורו של הכינוי חג האורים לחנוכה. נראה שבתחילה הוא נקרא חג האורים, כלומר 'חג האורות'. מקור השם הוא בשם לחנוכה שנזכר בכתבי ההיסטוריון היהודי הנודע יוסף בן־מתתיהו ... – כלומר 'אורים' או 'אורות'....
בתרגום הראשון של "קדמוניות היהודים" לעברית משנת 1864 נקט המתרגם קלמן שולמאן תמורת φωτα את הצירוף חג המאורות, וגם כינוי זה לחנוכה שימש מעט בעשורים הבאים. אולם השם שפשט מסוף המאה התשע עשרה היה חג האורים. כך למשל אנו מוצאים בספרו של מאיר רבינוביץ "המחנים" משנת 1888: "ובן מתתיהו העיד שנקרא חג האורים מפני שהיתה אור ליהודים".
ואולם כיום נהוג לכנות את החג חג האורים, כלומר 'חג האש' ... בספרות המדרש התפרשה המילה אורים שבפסוק כ'פנסים' (כלומר נרות או כלים לנרות), ופירוש זה התקבל בספרות ההלכה לדורותיה.

⁵² "ביום אידם" (בבלי ערובין פ, א; אגב, בפירוש ר"ח על אתר לא שובש הנוסח המקורי); "יום איד" (פירוש רש"י שבת כט, ב ד"ה מפני נכרים, ועוד) "אד" (הלכות עבודה זרה לרמב"ם פ"ט ה"ה, ובכל אותו הפרק).
⁵³ על פי ויקרא י, י ונוסח ההבדלה שתיקנו חז"ל למוצאי שבת.

ייתכן אפוא שגם בעקבות הבנה זו – ולא רק בגלל שקיעת צורת הרבים אורים ובגלל הקשר בין אור לאור 'אש' ובין אש לנרות החנוכה – היה חג האורים בפי כול לחג האורים.

- עניין השימוש בשם "חג האורים" כלפי חג חנוכה, וכן בעניין ברכת "חג חנוכה שמח" איש לרעהו. מאת ר"י רצאבי (קישור), והנה תמצית דבריו:
עניין השימוש בשם "חג האורים" כלפי חג חנוכה, וכן בעניין ברכת "חג חנוכה שמח" איש לרעהו
מתוך "שערי יצחק" השיעור השבועי
של מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א שנמסר במוצש"ק מקץ ה'תשע"ד

בעבר כבר דיברנו על כך, אבל הדבר חשוב, ודבר בעתו מה טוב. דיברנו על העניין, שבימי החנוכה, מדליקים את 'מנורת חנוכה', או את ה'חנוכה', ואמרנו כי המלה חנוכה, באה מן החילונים⁵⁴. ... עלינו להוציא מהשפה שלנו את המלה 'חנוכה', כי המקור שלה הוא טמא. ובלא"ה אפילו מבחינת הדקדוק, זה אינו נכון, וגם מבחינת שורש המלה. אולם גם אם הדבר היה מדויק, כיון שזה בא ממעין נרפש, בא מן החילונים, לכן אנו צריכים להתרחק מכך.

אבל ישנו דבר חדש, שלא חשבתי להעיר עליו, כי לא עלה בדעתי שהוא יבוא למחנונו. ישנם כאלה פתאום, אנשים באיצטלא של רבנים חרדים, אשר משתמשים בכינוי 'חג האורים', כלפי חנוכה. לא שהדבר פסול מצד עצמו, כיון ש'אורים' זהו אש, בָּאֲרִים כָּפָדוּ י"י [ישעיהו כ"ד, ט"ו], אבל דבר זה אינו מהמקורות שלנו, אלא זהו מושג שבא מהחילונים⁵⁵. דרך אגב, לא רק החילונים אומרים כך, אלא גם הערבים. בתימן, הערבים היו קוראים לחנוכה, בשם 'עיד אֶלְסַרְגַּא', דהיינו החג של הנרות. הכל אצלם חיצוני, לפי מה שהם רואים. אבל, מה לא טוב

⁵⁴ מתוך ויקיפדיה:

החנוכה נקראת במקורות וברוב ספרי ההלכה "מנורה" או "מנורת חנוכה". עד היום השם הנפוץ לחנוכה בגולה הוא "מנורת חנוכה" [1] או פשוט "מנורה". השם "חנוכה" רווח בקרב היהודים הספרדים בישראל ובארצות הבלקן (בכתיב שונה ובהטעמה מלעיל - "חנוקיה") [2], והוא הוכנס לעברית בסוף המאה ה-19 בירושלים על ידי חמדה בן-יהודה, אשתו של אליעזר בן-יהודה.

הערות:

1. כך גם במסורת יהדות תימן נקראת בערבית "מסרג'ה" (=מנורה), הרב יצחק רצאבי מעודד להמשיך להשתמש בשמה המקורי (שולחן ערוך המקוצר, חלק ג' עמוד רסו, קובץ דברי חפץ, חלק ה' עמוד רד).
2. למשל בתשובה זו משנת 1798 מאת רבי אברהם מיוחס. ראו עוד על כך אצל אורה שורצולד, "שקיעי ספרדית יהודית בעברית החדשה", פעמים 56, עמ' 33–49 באתר יד יצחק בן-צבי

⁵⁵ יחזקאל ברנט : yehezkelshb@gmail.com

במחילת כבוד הרב רצאבי, נשמט ממנו שכבר יוסף בן מתתיהו (בספרו קדמוניות היהודים) מספר שהמועד הזה מכונה בשם "חג האורים".

"ומאותו זמן ועד היום הננו חוגגים את החג וקוראים לו חג האורים (- לפי תרגום אחר "חג האש", המשמעות דומה) (קדמוניות היהודים סי' ב"ז, תרגומו של אברהם שליט, הוצאת מוסד ביאליק י-ם תשכ"ג)

בשם 'חנוכה'? כך גם לגבי פורים, הערבים בתימן קראו לפורים, בשם 'עיד אלקראקר', דהיינו החג של-רעש. דבר זה הוא טוב לגויים, או לחילונים. אבל ליהודים, לנו טוב לומר חנוכה, הרי יש בכך הרבה רמזים ועניינים. אבל כמובן, לצערינו לא שמים לב, כי ישנם דברים הנכנסים אלינו מ'הדלת האחורית'. חושבים אולי, כי זהו שם יותר 'ספרותי', לכתוב 'חג האורים', אולי זה יותר מכובד.

זה לא במרד ולא במעל, אך זה מחוסר תשומת-לב, והדבר צריך תיקון. כיוצא בזה, היום ישנם כאלה המברכים איש את רעהו ואומרים, 'חנוכה שמח', או 'פורים שמח'. האמת היא, כי אבותינו לא נהגו לומר את הברכות הללו. ישנם חרדים האומרים כך, 'חנוכה שמח', או 'פורים שמח', או באידיש 'אפֿרויליך פורים'. לא משנה. הם תירגמו זאת לעברית, ואומרים 'פורים שמח'. וכן בחנוכה, הם אומרים 'חנוכה שמח'. אבל אבותינו לא ייחדו ברכה לימים הללו, מפני שאינם ימי חג.

זאת טעות נוספת. אבותינו לא קראו לזה 'חג', בכדי שלא להשוותם ליתר המועדים. וגם לא מצאנו בספרי רבותינו המפרשים והפוסקים שיקראו לימי החנוכה בשם חג. לכן, גם בברכת איש לרעהו, בירכו כרגיל, 'שלום עליכם', בכדי שלא לתת ולשוות להם מעמד מיוחד של חג. הרי אפילו לעשות סעודות, לא נהגו לעשות בימי חנוכה. כמו כן, לא תמצאו אצלנו שירים, המיוחדים לחנוכה.

אמנם, יש שמצאו רמז יפה, כי שמ"ח, זהו ר"ת שבת מילה חודש. א"כ אולי הדבר אינו גרוע, אבל בכל אופן, הוא אינו הרצוי...

אמנם מי שאומר לנו חנוכה שמח, וכיוצא בזה "ברכות חדשות" כגון צהרים טובים, יום טוב, וכדומה, א"א לא לענות, אין זו דרך המוסר. אך אין אנו עונים לו באותה מטבע, אלא בסתם "וכן לכם".

בעזרת ה', שנזכה לקדש את לשוננו ומעשינו, וה' ברוך הוא יעזרנו ללכת בדרכך הזאת, אכ"ר.

איחולי חנוכה: "חג [אורים] שמח" או "חנוכה [ל]שמחה"?

👉 במרחשוון תשפ"ג סיימתי לכתוב מחקרן בעזרת שאלון בשם "מושגי זמן ואיחולים

שהזמן גרמם" [למעוניינים, ניתן לקבלו ב[דוא"ל](#)]. הנה תקציר הפרק שעוסק בברכות חנוכה.

"חנוכה שמח" היא הברכה הנפוצה ביותר בחברה הדתית והחרדית, ומעט פחות בחברה החילונית. הברכה הנפוצה יותר בחברה החילונית היא "חג שמח", שקיימת קצת בחברה הדתית, אבל כלל לא בחברה החרדית. והברכה המפורטת מעט יותר "חג חנוכה שמח" שהיא גם כן נפוצה יותר בחברה החילונית, אבל קיימת גם בחברה הדתית והחרדית. ברכת "חג אורים שמח" מצויה בפי חילונים ודתיים, אך רק בפי נשאל חרדי בודד. הסברנו שונות זו על רקע הסתייגות של חוגים מסוימים בחברה החרדית מהשם "חג אורים".

מהדרין

* פינת "רגע של עברית", בנושא "המהדרין", ששודרה ברשת ב' של קול ישראל בחנוכה תשע"ב

הביטוי "למהדרין מן המהדרין", השכיח בלשוננו היום, מקורו בדיון ההלכתי על מספר הנרות שיש להדליק בחנוכה:

"כמה נרות הוא מדליק בחנוכה?"

- מצוה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד, בין שהיו אנשי הבית מרובין בין שלא היה בו אלא אדם אחד". (רמב"ם).
  - "והמהדרין - נר לכל אחד ואחד".
  - והמהדרין מן המהדרין... יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך".
- כך לשון התלמוד הבבלי במסכת שבת (דף כא עמוד ב).

מה פירוש הביטוי "מהדרין" ו"מהדרין מן המהדרין"?

הרמב"ם פרש פועל זה ע"פ השורש המקראי, לשון הדר וכבוד, ככתוב "וְהִדְרֹתָ פָּנֶי זָקֵן"; ובתהלים "הוֹד וְהִדְרָ לְבָשֶׁת". ה"מְהַדְרִין אֶת המצוות" הם מי שמכבדים את המצוות ומקיימים מצוות מן המובחר באופן מהודר ומשובח. פירוש זה נתמך מהמושג "הידור מצוה" המופיע גם הוא בתלמוד (בבא קמא ט, ב).

אך, רש"י המפרש "והמהדרין - אַחֵר המְצוֹת", הבין שהמילה "מהדרין" צמחה מן השורש הארמי הד"ר, אשר חדר ללשון חכמים, ומשמעו חיזור, מאמץ והשתדלות להשיג דבר מה. השורשים הד"ר וחז"ר הם ביסודו של דבר שני גלגולי הגייה של שורש זהה.

לסיכום, ה"מהדרין" הם אלו הרודפים ומְחַזְרִים אַחֵר מְצוֹת, ומתאמצים ומשתדלים לקיימן - לפי רש"י.

ואילו, לדעת הרמב"ם, ה"מְהַדְרִין אֶת המצוות" הם המכבדים ומפארים את המצוות.

ענייני לשון נוספים על חנוכה:

[האקדמיה ללשון העברית > בבית ובכיתה > עברית לכל מועד > חנוכה](https://hebrew-academy.org.il/topic/%D7%A2%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%AA-%D7%91%D7%91%D7%99%D7%AA-%D7%95%D7%91%D7%9B%D7%99%D7%AA-%D7%94%moed%hanukka/)

<https://hebrew-academy.org.il/topic/%D7%A2%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%AA-%D7%91%D7%91%D7%99%D7%AA-%D7%95%D7%91%D7%9B%D7%99%D7%AA-%D7%94%moed%hanukka/>

תושלכ"ע